

KESKKONNAAMET

Türi maastikukaitseala kaitsekorralduskava 2014-2023

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti tuleviku heaks

SISUKORD

1	SISSEJUHATUS	6
1.1	Türi maastikukaitseala iseloomustus	6
1.2	Maakasutus	10
1.3	Huvigrupid	16
1.4	Kaitsekord	16
1.5	Uuritus	17
1.5.1	Läbiviidud inventuurid ja uuringud	17
1.5.2	Riiklik seire	18
1.5.3	Inventuuride ja uuringute vajadus	19
2	VÄÄRTUSED JA KAITSE-EESMÄRGID	20
2.1	Elustik	20
2.1.1	Harilik võldas (<i>Cottus gobio</i>)	20
2.2	Kooslused	20
2.2.1	Niidualupaigad	20
2.2.1.1	Puisniidud (6530*)	20
2.2.1.2	Lamminiidud (6450)	21
2.2.2	Vee-elupaigad	22
2.2.2.1	Jõesed ja ojad (3260)	22
2.3	Maastik ja üksikobjektid	23
2.3.1	Pärandkultuurmaastik	23
2.3.2	Üksikobjektid	27
2.3.2.1	Raudemetsa mänd (Raademetsa mänd)	27
3	ALA JA SELLE VÄÄRTUSTE TUTVUSTAMINE NING KÜLASTUSKORRALDUS .	29
4	KAVANDATAVAD KAITSEKORRALDUSLIKUD TEGEVUSED JA EELARVE	30
4.1	Inventuurid, seire, uuringud	30

4.1.1	Tulemuslikkuse seire	30
4.2	Hooldus, taastamine ja ohjamine.....	30
4.2.1	Probleemliigi tõrje	30
4.2.2	Poollooduslike koosluste taastamine ja hooldamine.....	30
4.2.3	Maastikuhooldus	36
4.2.4	Üksikobjekti ja selle piiranguvööndi hooldustöö	38
4.3	Taristu.....	38
4.3.1	Infotahvlite rajamine.....	38
4.3.2	Kaitsealuste objektide tähistamine.....	38
4.4	Eelarve	38
5	KAITSEKORRALDUSE TULEMUSLIKKUSE HINDAMINE	41
6	KASUTATUD KIRJANDUS	42
7	LISAD.....	43
	Lisa 1. Türi maastikukaitseala kaitse-eeskiri.....	43
	Lisa 2. Väärtuste koondtabel	46
	Lisa 3. Kaasamiskoosolekute materjalid	50

Vastavalt looduskaitseaduse § 25. on kaitsekorralduskava hoiualade ja kaitsealade alapõhise kaitse korraldamise aluseks.

Kaitsekorralduskava kinnitab Keskkonnaameti peadirektor. Teave kaitsekorralduskava kinnitamise kohta avalikustatakse Keskkonnaameti kodulehel.

Käesoleva Türi maastikukaitseala (osaliselt Türi-Karjaküla ja osaliselt Pärnu jõe loodusala) kaitsekorralduskava (edaspidi ka *KKK*) eesmärk on:

- anda lühike ülevaade kaitstavast alast (edaspidi *ala*) - selle kaitsekorrast, kaitse eesmärkidest, rahvusvahelisest staatusest, maakasutusest, huvigruppidest ning alal läbiviidavast riiklikust seirest;
- analüüsida ala eesmärke ning anda hinnang iga põhiväärtuseks oleva liigi, elupaiga vm väärtuse seisundile;
- arvestades alale seatud eesmärke määrata mõõdetavad kaitse-eesmärgid ja kaitsekorralduse oodatavad tulemused kaitsekorraldusperioodi lõpuks ning 30 aasta perspektiivis;
- anda ülevaade peamistest väärtusi mõjutavatest teguritest, kirjeldada kaitseks vajalikke meetmeid koos oodatavate tulemustega;
- määrata põhiväärtuste säilimisele, taastamisele ja tutvustamisele suunatud kaitsekorralduslike tegevuste elluviimise plaan koos tööde mahu, koha, ulatuse kirjelduse ja orienteeruva maksumusega;
- luua alusdokument kaitseala kaitsekorralduslike tööde elluviimiseks ja rahastamiseks.

Kaitsekorralduskava koostamisel viidi läbi mitmeid kaasamiskoosolekuid. 27.06.2012 toimus koosolek Keskkonnaameti Järvamaa kontoris. Koosoleku protokoll ja osavõtjate nimekiri on esitatud lisas 4. Avalikkusele suunatud kaasamiskoosolek toimus 30.10.2012. Lisaks toimus 14.05.2012 arutelu Keskkonnaameti Järvamaa kontoris, kus arutati läbi maastikukaitseala väärtused, mõjutegurid ja probleemid. Info oli vajalik Türi maastikukaitseala kaitsekorralduskava alusuuringu läbiviimiseks. Kohtuti ka Türi valla esindajatega, et saada infot kaitseala väärtuste kohta.

Kava koostamist koordineeris Keskkonnaameti Harju-Järva-Rapla regiooni kaitse planeerimise spetsialist Elina Einaru (tel 674 4807, e-post elina.einaru@keskkonnaamet.ee).

Kava koostamisel osalesid Kobras AS eksperdid Kadi Kukk (tel 730 0319, e-post kadi@kobras.ee), Urmas Uri, Ene Kõnd, Teele Nigola, Reet Lehtla, Margus Lillak, Eesti Maaülikooli eksperdid Kalev Sepp (tel 731 377, e-post kalev.sepp@emu.ee), Janar Raet, Henri Järv, Maaria Semm, Veljo Kabin ja ekspert Meeli Mesipuu.

Kaitsekorralduskava koostamisel kasutati GIS programmi MapInfo Professional. Kõik GIS programmi abil leitud pindalad on arvutatud kasutades tasapinnalist ristkoordinaatide süsteemi (karteesian).

Kaitsekorralduskava on valminud „Riikliku struktuurivahendite kasutamise strateegia 2007-2013“ ja sellest tuleneva „Elukeskkonna arendamise rakenduskava“ prioriteetse suuna „Säästva keskkonnakasutuse infrastruktuuride ja tugisüsteemide arendamine“ meetme

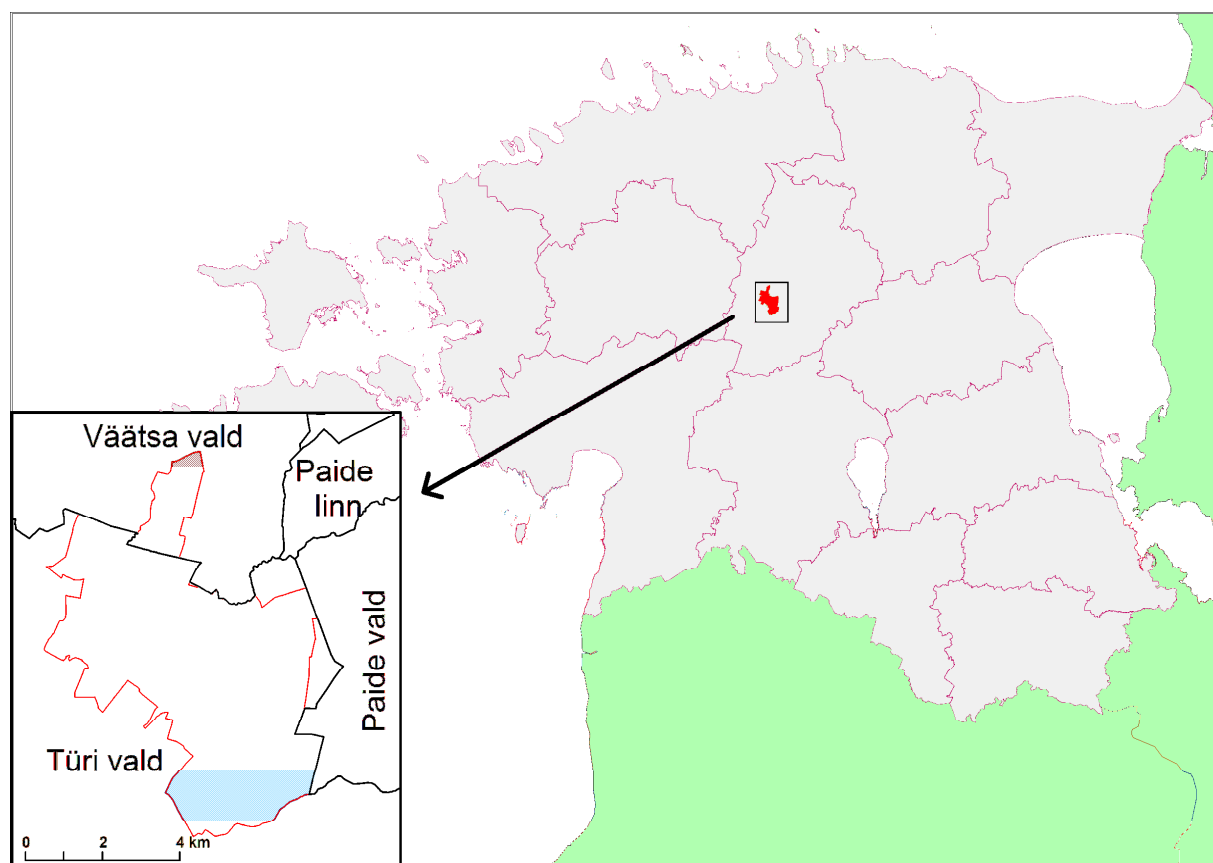
„Kaitsekorduskavade ja liikide tegevuskavade koostamine looduse mitmekesisuse säilitamiseks“ programmi alusel Euroopa Regionaalarengu Fondi vahenditest

1 SISSEJUHATUS

Käesolev kaitsekorralduskava on koostatud Türi maastikukaitsealale ning osaliselt Türi maastikukaitsealale jäävatele Türi-Karjaküla ja Pärnu jõe loodusalale perioodiks 2013 – 2022. Kaitsekorralduskava koostamise käigus viidi läbi mitmeid välitöid (vt täpsemalt ptk 1.5.1). Kava koostamisel on lähtutud olemasolevatest andmetest, kava koostamise käigus läbiviidud välitööde tulemustest, Eesti Vabariigis kehtivatest õigusaktidest ning kaitsekorralduskava struktuurist seisuga 14.12.2011.

1.1 Türi maastikukaitseala iseloomustus

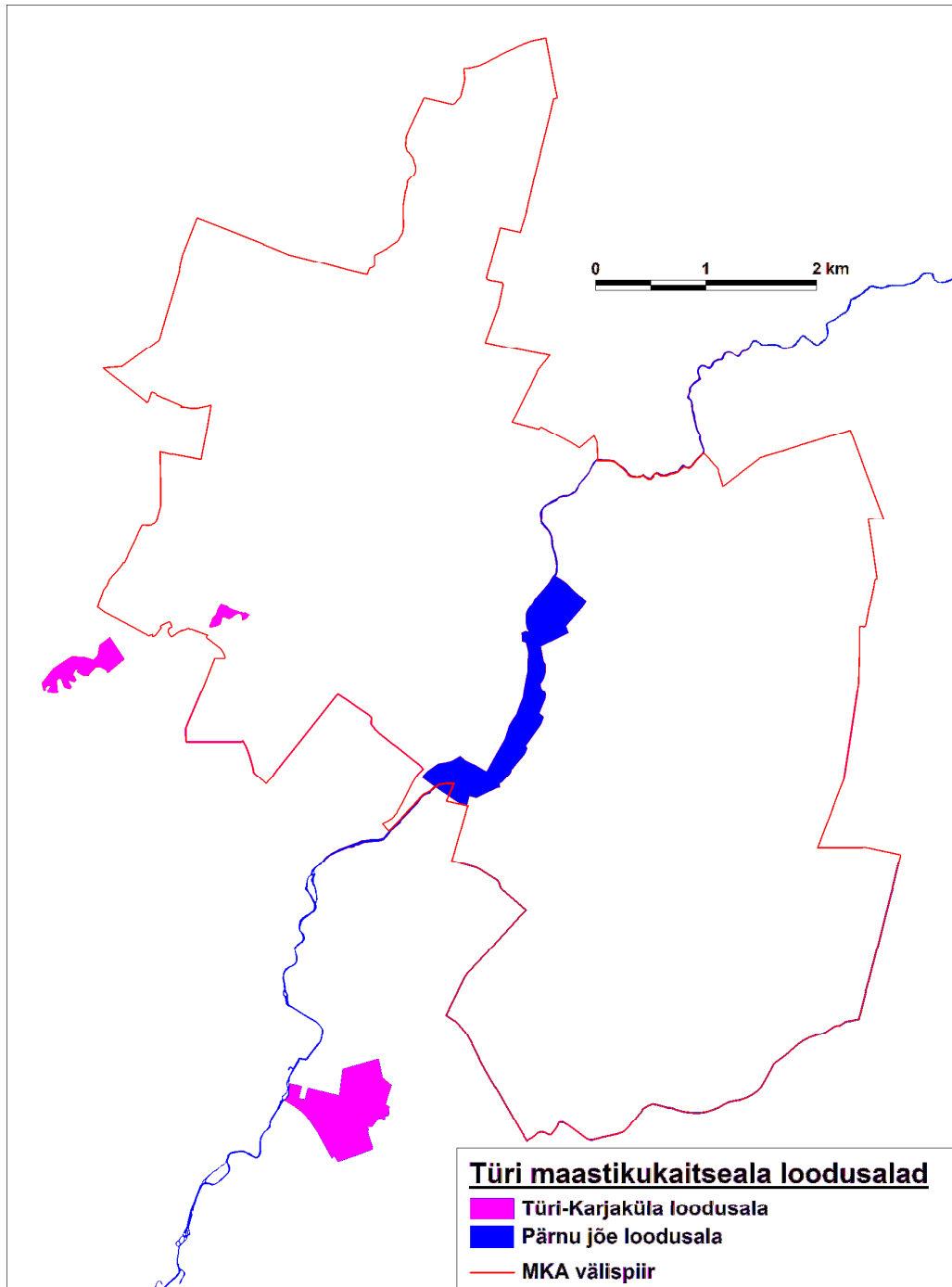
Türi maastikukaitseala (KLO1000614) asub Järva maakonnas Türi vallas Kirna, Näsuvere, Pala, Poaka, Tori ja Türi-Alliku külas ning Väätsa vallas Ülejõe külas (joonis 1).

Joonis 1. Türi maastikukaitseala asendiskeem.

Türi maastikukaitseala pindala on 3575 ha, maastikukaitsealale jääb osaliselt Türi –Karjaküla (EE0060117) ja osaliselt Pärnu jõe loodusala (EE0040345). Türi-Karjaküla loodusala kogupindalaks on 97,7 ha, maastikukaitsealale jääb ala kõige väiksem lahustükk pindalaga 2,9 ha

ehk 3 % loodusala pindalast. Pärnu jõe loodusala kogupindalaks on 860,7 ha ning maastikukaitseala piiridesse jääb sellest 64,8 ha ehk 7,5% (joonis 2).

Joonis 2. Türi maastikukaitseala ning Türi-Karjaküla loodusala ja Pärnu jõe loodusala.

Türi maastikukaitseala paikneb Kõrvemaa maastikurajoonis. Kaitseala maastikus on kõige iseloomulikumad voored, mis on kujunenud üle Pandivere kõrgustiku lääneosa edela suunas liikunud liustikuvoolu toimel (Arold 2005). Tegemist on Türi voorestiku keskse ja kõige iseloomulikuma osaga, mis asub Türi kõrgustikust edelas, Türi ja Paide ümbruses vastu Kõrvemaa soiseid tasandikke. Morfoloogiliselt on voored väga mitmekesised, alates nõrgalt ovaalse põhikujuga madalatest künnistest kuni kõrgete seljakuteni. Suuremad voored on enamasti 1000–1500 m pikad, 300–400 m laiad ja 10–15 m kõrged. Kõrgemad voored on Käomäe (suhteline kõrgus 20 m), Kirna (19 m) ja Tori (17 m). Pikimad voored on Virika I (pikkus 2500 m), Mõnnaku (2000 m) ja Pala (1900 m). Nõlva kalle on voortel tavaliselt alla 10 kraadi, kusjuures külgmised nõlvad on otsmistest järsemad. Klassikalise kujuga kõrgemad voored on koondunud voorestiku tsentraalsesse ossa Kirna asunduse ja Pala ning Poaka ümbruses (Riige 1992). Leidub nii paest tuumiku ja mõne meetri paksuse moreenkattega voori (Kirna, Paoka), paevoori (Rõa, Kaomäe) kui ka kollakashallist nõrgalt rähksest moreenist koosnevaid (Kõrgessaare, Laupa) voori (Arold 2005).

Vastavalt Järvamaa maakonnaplaneeringu teemaplaneeringule “Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused” jääb Türi maastikukaitseala Türi väärtuslikule maastikule.

Türi voorestiku kaitseala moodustati 1992. aastal eelkõige maastiku kaitseks. Hetkel kehtiv kaitse-eeskiri (lisa 1) kehtestati 26.11.2010 Vabariigi Valitsuse määrusega nr 161. Kuna Vabariigi Valitsuse korraldusega nr 615 (RTL 2004, 111, 1756) “Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri” kanti loodusalade nimekirja ka osaliselt Türi maastikukaitsealale jäävad Türi-Karjaküla loodusala ja Pärnu jõe loodusala, siis lisaks maastike kaitsele on Türi maastikukaitseala kaitse eesmärkidena määratletud ka mitmete elupaigatüüpide ja ühe liigi, hariliku võldase (*Cottus gobio*), elupaiga kaitse (tabel 1). Kogu Türi maastikukaitseala on tsoneeritud ühte piiranguvööndisse.

Vastavalt kaitse-eeskirjale on Türi maastikukaitseala kaitse eesmärkideks:

- looduse mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine ning Türi voorestiku väikevoorte kaitse;
- poollooduslike koosluste, nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta I lisas nimetatud elupaigatüüpide – jõgede ja ojade (3260), puisniitude (6530*) ja lamminiitude (6450) kaitse;
- nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta II lisas nimetatud liigi – hariliku võldase (*Cottus gobio*), kes on ühtlasi III kategooria kaitsealune liik, elupaiga kaitse.

Tabel 1. Türi maastikukaitseala ning Türi-Karjaküla loodusala ja Pärnu jõe loodusala kaitse-eesmärgiks olevad elupaigad ja loomaliigid.

Türi maastikukaitseala, Türi-Karjaküla loodusala ja Pärnu jõe loodusala kaitse eesmärgiks olevad elupaigad ja liigid	Türi maastikukaitseala kaitse eesmärgiks olevad elupaigad ja liigid	Türi-Karjaküla loodusala kaitse eesmärgiks olevad elupaigad	Pärnu jõe loodusala kaitse eesmärgiks olevad elupaigad ja liigid
ELUPAIGAD			
Jõed ja ojad (3260)	X		X
Puisniidud (6530*)	X	X	X
Lamminiidud (6450)	X	X	X
Liigirikkad niidud lubjavaesel mullal (6270*)		X	
Niiskuslembesed kõrgrohustud (6430)		X	
Aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510)		X	
LIIGID			
Harilik võldas (<i>Cottus gobio</i>)	X		X
Harilik hink (<i>Cobitis taenia</i>) ¹			X
Jõesilm (<i>Lampetra fluviatilis</i>) ¹			X
Lõhe (<i>Salmo salar</i>) ¹			X
Paksukojaline jõekarp (<i>Unio crassus</i>) ¹			X

¹“EELIS ((Eesti Looduse Infosüsteem - Keskkonnaregister): Keskkonnateabe Keskus" (edaspidi EELIS)) andmetel Türi maastikukaitsealal liiki ei leidu.

EELIS andmetel (info seisuga 07.05.2012) leidub Türi maastikukaitsealal kaitsealustest loomaliikidest III kaitsekategooriasse kuuluvat liiki võldast (*Cottus gobio*) Pärnu jões ning hiireviud (*Buteo buteo*) ala kaguosas. Hiireviu leiuandmed pärinevad 2010. aastast. Vastavalt 2007. ja 2010. aastal läbiviidud seire andmetele leidub Türi maastikukaitsealal ka saarmast (leiuandmed pole EELISesse kantud).

Türi maastikukaitseala piiril Prandi jõe kallastel kasvab II kaitsekategooria taimeliik oja-haneputk (*Berula erecta*).

Natura standardandmebaasis väljatoodud elupaigad ja nende esinemine Türi-Karjaküla loodusalal ja Pärnu jõe loodusalal on esitatud tabelis 2.

Tabel 2. Natura standardandmebaasis olevad andmed ja 2012. aastal inventeeritud elupaigatüüpide andmed.

Elupaigatüüp	Natura standardandmebaas			2012. inventeeritud elupaigatüübid	
	Osakaal kaitsealast (%)	Pindala	Esinduslikkus	Pindala	Esinduslikkus
Türi-Karjaküla loodusala					
Lamminiidud (6450)	22,8	22,15	B	-	
Liigirikkad niidud lubjavesel mullal (6270*)	36,9	35,85	B	-	-
Niiskuslembesed kõrgrohustud (6430)	9,5	9,23	A	-	-
Aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud (6510)	1,3	1,26	B	-	-
Puisniidud (6530*)	1,4	1,36	A	1,72	B
Pärnu jõe loodusala					
Lamminiidud (6450)	4	34,22	B	18,16	A, B, C
Puisniidud (6530*)	1,4	11,98	A	2,56	B, C
Jõed ja ojad (3260)	95	812,72	B	¹	¹

¹ andmed puuduvad

Türi maastikukaitsealal ei leidu järvi, küll aga on tihe vooluvetevõrk.

Türi maastikukaitsealale jääb 4 kultuurimälestist (joonis lisa 4). Türi maastikukaitseala on praktiliselt kogu ulatuses määratletud kui ürglooduse objekt. Ala edelaosas Pärnu jõe vanas kuivas sängis asub ürglooduse objekt Undisaare Jõekivi. Kaitsealale jääb kaks parki – Tori park (endine kaitsealune park) ja Kirna mõisa park (kinnismälestis, registri nr 15127).

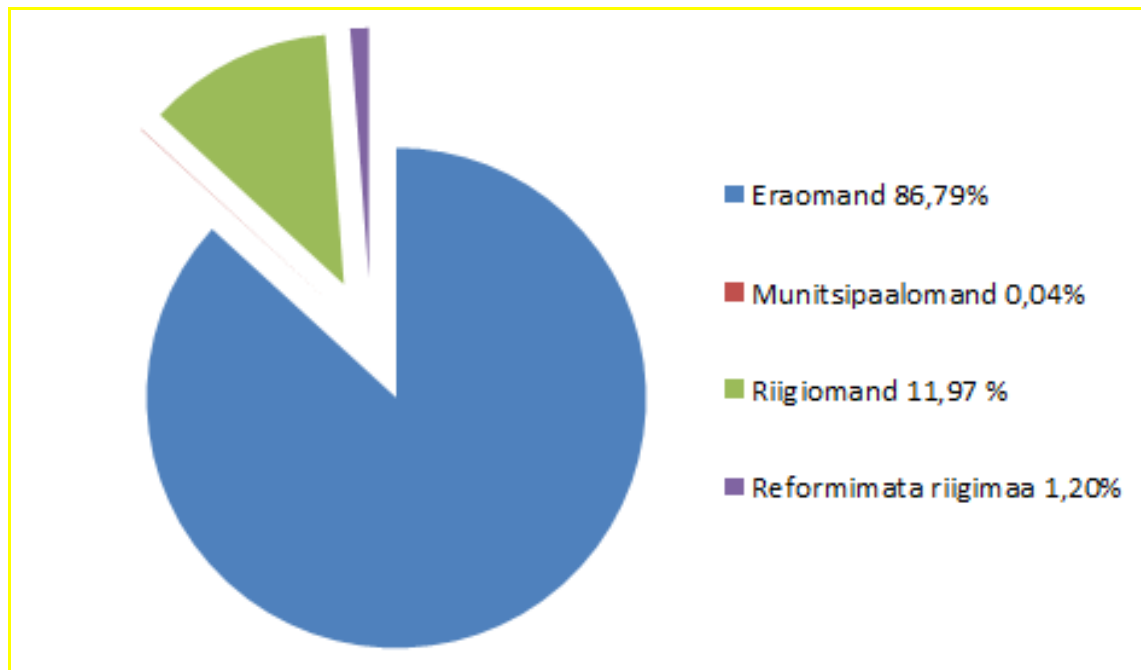
1.2 Maakasutus

Türi maastikukaitseala piiridesse jääb 630 maaüksust (katastri väljavõtte seisuga 01.01.2012). Nendest 208 maaüksuse pindala Türi maastikukaitseala territooriumil on alla 0,3 ha (sh 36 maaüksust, millede kaasatus on väiksem kui 0,01 ha).

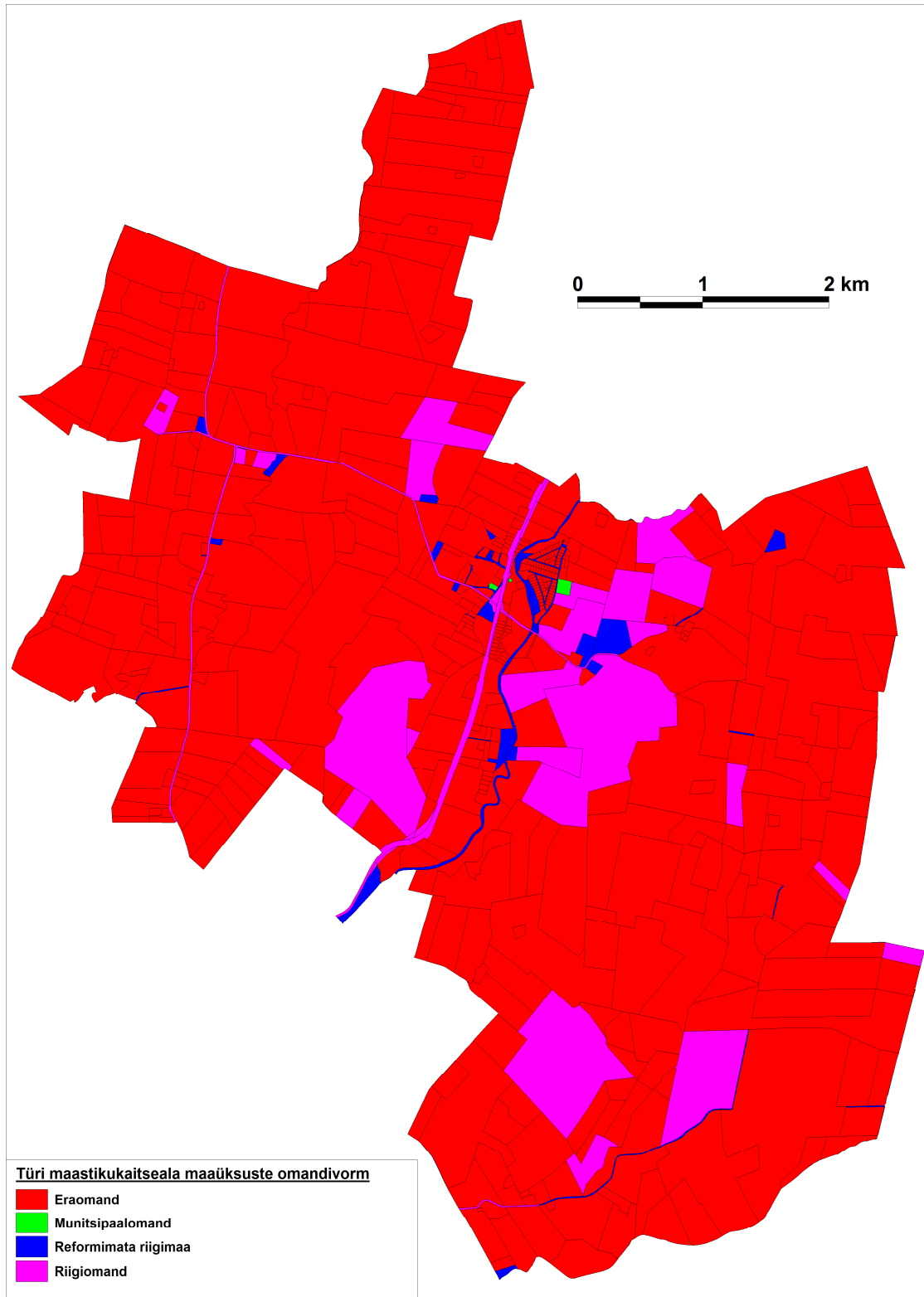
Türi maastikukaitseala maaüksuste jagunemine omandivormi alusel (katastri väljavõte seisuga 01.01.2012):

- ✓ eraomandis – 3103 ha (566 maaüksust)
- ✓ munitsipaalomandis – 1,5 ha (5 maaüksust)
- ✓ riigiomandis – 427,8 ha (59 maaüksust)
- ✓ reformimata riigimaa (jätkuvalt riigi omandis olevad maad) – 42,9 ha

Türi maastikukaitseala maa omandivormi jagunemine on esitatud joonistel 3 ja 4.

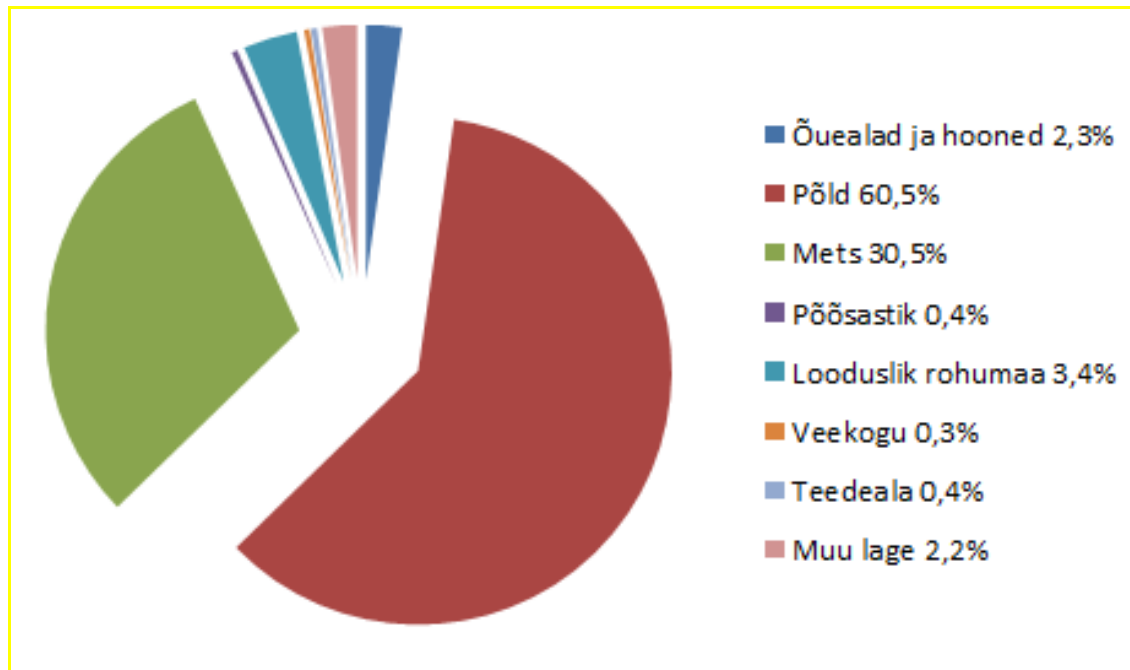

Joonis 3. Türi maastikukaitseala maaomandi jagunemine.

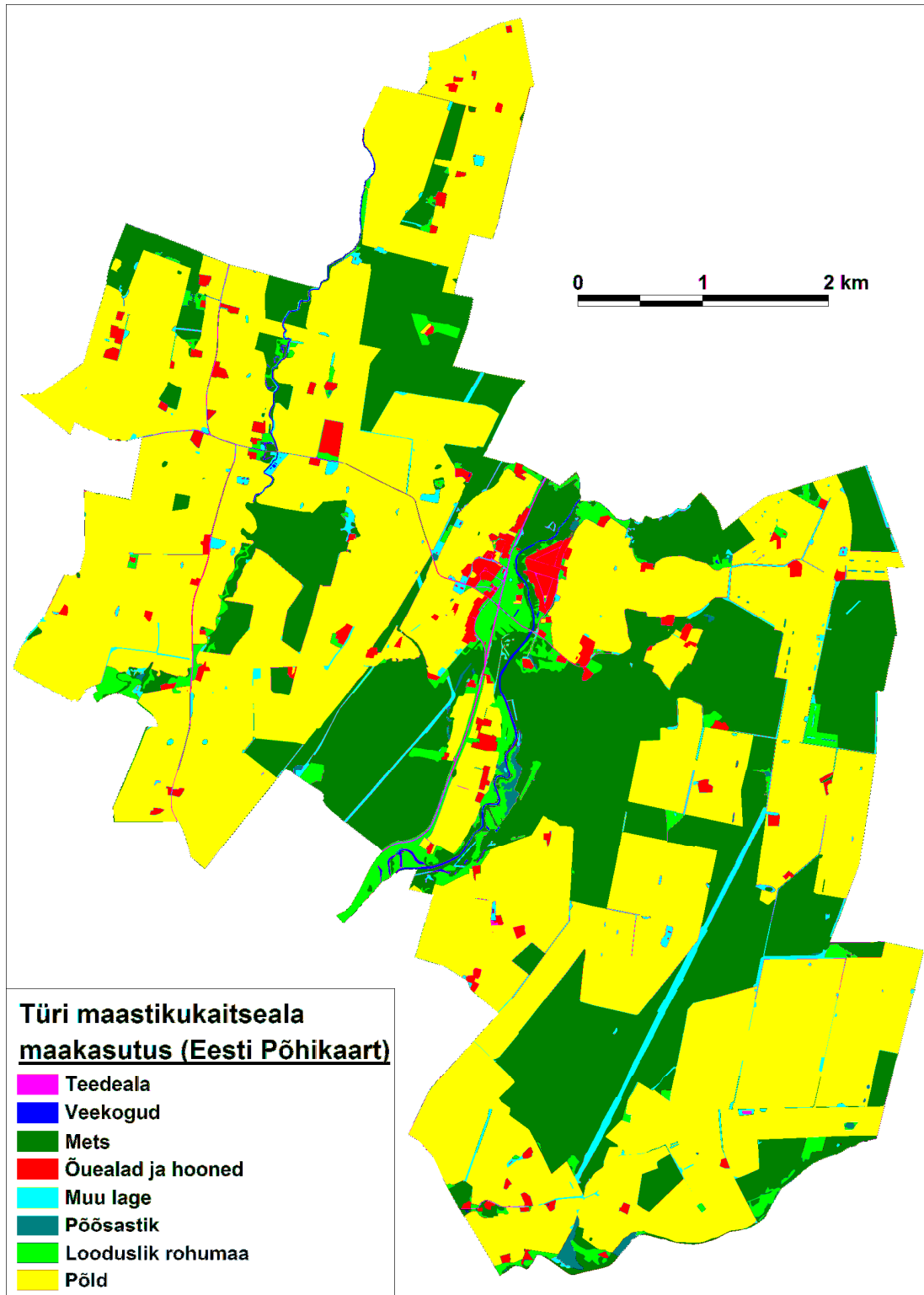

Joonis 4. Türi maastikukaitseala maa omandivormi jagunemine.

Türi maastikukaitseala kõlvikulise jaotuse analüüsi koostamisel on lähtutud Eesti Põhikaardist (joonised 5 ja 6).

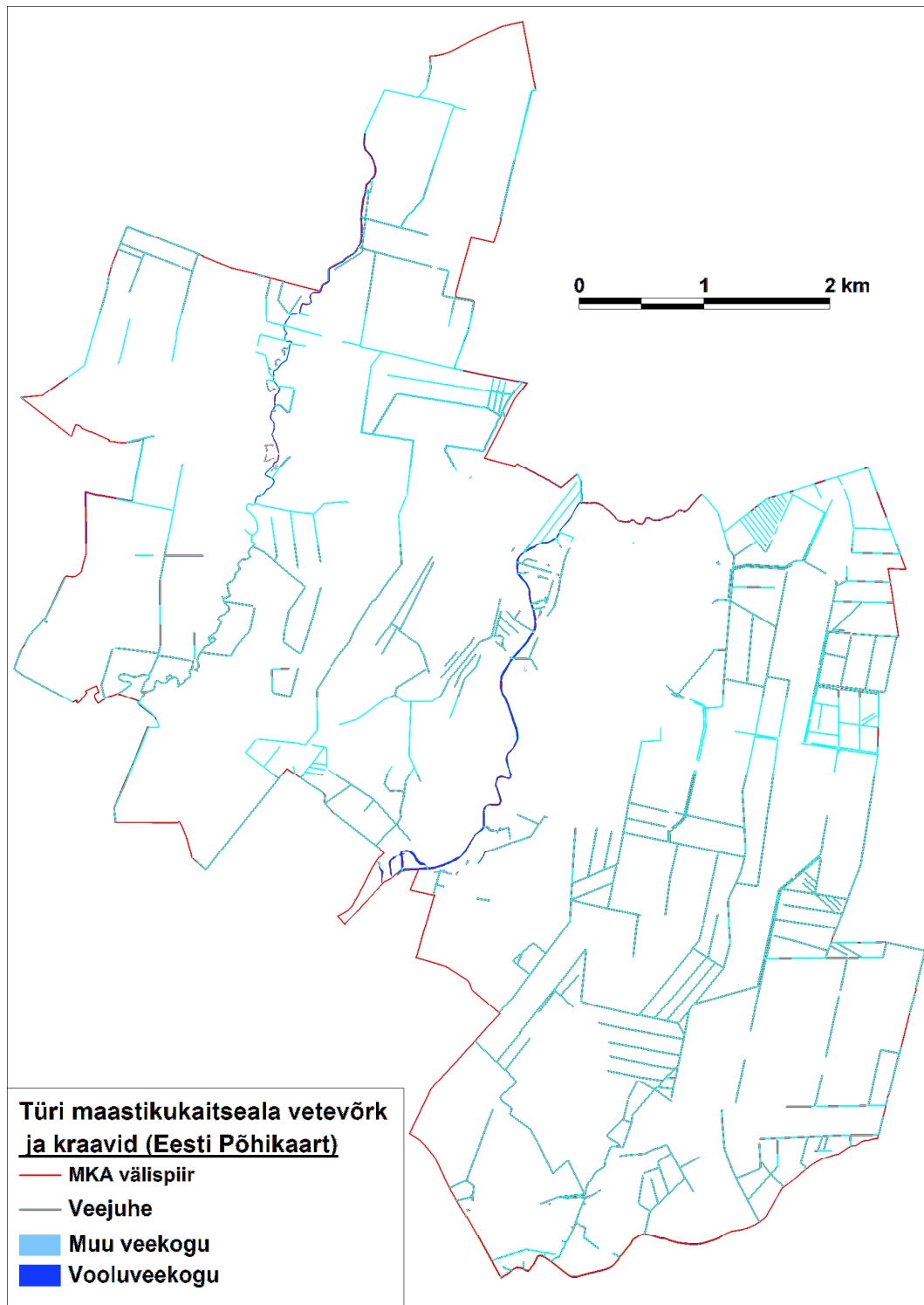

Joonis 5. Türi maastikukaitseala kõlvikuline jaotus (Eesti Põhikaardi andmetel).

Joonis 6. Türi maastikukaitseala kõlvikuline jaotus.

Türi maastikukaitsealal ei leidu järvi, küll aga on tihe vooluvetevõrk (joonis 7).

Joonis 7. Türi maastikukaitseala vooluvetevõrk.

Eesti Põhikaardi info alusel jääb Türi maastikukaitseala territooriumile 136,9 km erineva suurusega veejuhtmeid ning maastikupilti mõjutab 39,9 km kesk- ja kõrgepingeliine. Teid ja tänavaid jääb kaitseala territooriumile kokku 58 km (tänav, põhimaantee, kõrvalmaantee, kohalik tee), pinnasteid 14,7 km.

1.3 Huvigrupid

Türi maastikukaitseala kaitsekorralduskava koostamisse kaasatud huvigruppide ning nende huvide kaitsealal annab ülevaate tabel 3.

Tabel 3. Huvigrupid.

Huvigrupp	Huvid seoses Türi maastikukaitsealaga
Keskkonnaamet	Kaitseala valitseja. Keskkonnaameti eesmärk on tagada ala kaitse eesmärgiks olevate väärtuste soodne seisund.
Riigimetsa Majandamise Keskus	Piiritähiste paigaldaja ja hooldaja, riigimetsade majandaja.
Türi ja Väätša vald	Vallad on huvitatud kohaliku arengu tagamisest, loodusväärtuste säilimisest, ala külastamise võimalikkusest.
Kirna ja Lõõla jahipiirkonna jahimehed	Huvitatud jahipidamisvõimalustest.
Türi Spordiklubide liit	Käomäe tervisespordiradade arendamine.
TAC Ettevõtted AS	Põllumajandusliku tootmise jätkamine.
Väätša Agro AS	Põllu- ja rohumaade kasutamine, põllumajandustegevuse arendamine.
Maaparandusühistud	Piirkonnas leiduvate maaparandussüsteemide toimimise tagamine.
MTÜ Kirna Kolmik	Külaelu edendamine.
Kohalikud elanikud ning maaomanikud	Oma maa kasutamine. Eramaal toimuv tegevus on kooskõlas maastikukaitseala kaitse eesmärkidega.
Keskkonnainspeksioon	Korraldab järelevalvet kaitsealadel.

1.4 Kaitsekord

Türi maastikukaitseala kuulub vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele kogu ulatuses ühte piiranguvööndisse.

Vastavalt Türi maastikukaitseala kaitse-eeskirjale (lisa 1) on inimestel lubatud viibida ning korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi kogu kaitsealal. Kaitsealal on lubatud jahipidamine ja kalapüük. Telkimine ja lõkketegemine on kaitsealal lubatud selleks ettevalmistatud ja kaitseala valitseja tähistatud kohtades ning eramaal omaniku või maavaldaja loal tema maavalduse piires.

Kuni 250 osalejaga rahvaürituste korraldamine kaitseala on lubatud selleks ettevalmistatud kohtades. Üle 250 osalejaga rahvaürituste korraldamine selleks ettevalmistamata kohtades on lubatud üksnes kaitseala valitseja nõusolekul.

Kaitseala teedel on lubatud sõidukiga sõitmine. Sõidukiga sõitmine väljaspool teid ja maastikusõidukiga sõitmine on lubatud järelevalve- ja päästetöödel ning kaitse-eeskirjaga lubatud töödel, kaitseala kaitse korraldamise ja valitsemisega seotud tegevusel, kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel, liinirajatiste hooldamiseks vajalikel töödel ning maatulundusmaal metsamajandustöödel või põllumajandustöödel ning õuemaal.

Kaitseala vetel on lubatud mootorita ja kuni 5 KW mootoriga ujuvvahendiga sõitmine. Üle 5 KW mootoriga ujuvvahendiga sõitmine on lubatud järelevalve- ja päästetöödel, käesoleva kaitse-eeskirjaga lubatud töödel, kaitseala kaitse korraldamise ja valitsemisega seotud tegevusel ning kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel.

Kaitsealal on lubatud biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine, välja arvatud poollooduslike koosluste esinemisaladel. Samuti on kaitsealal lubatud uuendusraie lageraie langi suurusega kuni 1,0 hektarit või suurusega kuni 2 hektarit laiusega kuni 30 meetrit ning turberaie, kusjuures turberaie tuleb säilitada koosluse liikide ja vanuse mitmekesisus. Kaitsealal on poollooduslike koosluste esinemisaladel vajalik rohu niitmine või loomade karjatamine ning puu- ja põõsarinde harvendamine.

Kaitseala valitseja nõusolekul on kaitsealal lubatud:

- ✓ veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmine;
- ✓ puhtpuistute kujundamine;
- ✓ ehitise, kaasa arvatud ajutise ehitise püstitamine;
- ✓ uue maaparandussüsteemi rajamine.

Kaitsealal on keelatud:

- ✓ maavara kaevandamine;
- ✓ energiapuistute rajamine.

Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud:

- ✓ muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja sihtotstarvet;
- ✓ koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoiminguid;
- ✓ kehtestada detailplaneeringut ja üldplaneeringut;
- ✓ anda nõusolekut väikeehitise, sealhulgas lautri või paadisilla ehitamiseks;
- ✓ anda projekteerimistingimusi;
- ✓ anda ehitusluba;
- ✓ rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja anda vee-erikasutusluba, ehitusluba või nõusolekut väikeehitise ehitamiseks.

1.5 Uuritus

1.5.1 LÄBIVIIDUD INVENTUURID JA UURINGUD

Kaitsekorralduskava koostamise käigus viidi läbi välitööd maastiku hooldamise (maastikuilme säilitamiseks) vajalikkuse välja selgitamiseks ja tööde mahu määramiseks, inventeeriti ja anti

hinnang poollooduslike koosluste seisundile ning kaardistati kaitstava ala tähised. Välitööde tulemusel koostati Türi maastikukaitseala kaitsekorralduskava alusuuring (koostajad Henri Järv, Veljo Kabin, Janar Raet, Maaria Semm, Teele Nigola, Kalev Sepp, Kadi Kukk, Urmas Uri), määrati vajalikud tegevused poollooduslike koosluste säilimiseks ning koostati olemasolevate ja kavandatavate kaitseala piiritähiste kaardikiht. Lisaks kava koostamise raames teostatud töödele on 1992. aastal koostatud aruanne „Türi voorestiku kaitseala“, koostaja Silver Riige. Töös antakse ülevaade Türi voorestiku kujunemisest ja selle ajaloost.

1.5.2 RIIKLIK SEIRE

Türi maastikukaitsealal asub 8 riiklikku seirejaama (tabel 4).

Tabel 4 Türi maastikukaitsealal asuvad seirejaamad.

Nimi	Objekti tüüp	Keskkonna- registri kood	Allprogramm
Kirna	mõõtekoht	SJA8425002	Saarmas ja kobras
Lokuta jõgi: Türi-Väätsa mnt sild	seirejaam või seireala	SJA7125000	Jõgede hüdrobioloogiline seire
MF12	seirejaam või seireala koos andmetega	SJA4080000	Saarmas ja kobras
Pärnu jõgi	seirejaam või seireala koos andmetega	SJA5726000	Saarmas ja kobras
PAK-424	seirejaam või seireala	SJA8627000	Nitraaditundliku ala põhjavee seire
10597: Türi-Alliku küla	seirejaam või seireala	SJA5318000	Põhjavee tugivõrgu seire
Pärnu jõgi: Türi-Alliku	seirejaam või seireala koos andmetega	SJA8617000	Hüdroloogiline seire
Lokuta jõgi: Kirna	seirejaam või seireala koos andmetega	SJA7409000	Jõgede hüdrokeemiline seire, Jõgede hüdrobioloogiline seire

Jõgede hüdrobioloogilist seiret on Türi maastikukaitsealale jäävas Lokuta jões teostatud 2008. aastal kahes seirepunktis. Nii Kirna kui ka Türi lõigus oli vee kvaliteediklass halb. Fütobentose ja põhjaloomastiku näitajate järgi oli jõe kvaliteet Kirna lõigus hea ning Türi lõigus väga hea. Kalastiku seisund osutus kaitsealale jäävas seirepunktis kesiseks, kaitsealustest liikidest esines Lokuta jões võldas (*Cottus gobio*) (leiti väljaspool kaitseala). Elupaigana sobib võldasele suurem osa jõe kesk- ja alamjooksust, kusjuures jõe alamjooks sobib elupaigaks ka hingule (Pakk jt 2009).

Saarma (*Lutra lutra*) seiret on alal läbi viidud 2006. aastal seirejaamas SJA5726000 ja 2007. ning 2010. aastal seirejaamas SJA4080000. 2006. aastal läbi viidud seirel saarmast ei leitud, seirejaamas SJA4080000 (MF12) esines saarmas nii 2007. kui ka 2010. aastal (Meel 2007, 2010).

Lisaks eluslooduse seirele on Türi maastikukaitsealal aastatel 1992 ja 1993 läbi viidud nitraaditundliku ala põhjavee seiret, perioodil 2004 – 2009 põhjavee tugivõrgu seiret ning Pärnu jõel jõgede hüdroloogilist seiret aastal 2000 ja perioodil 2002 – 2010.

1.5.3 INVENTUURIDE JA UURINGUTE VAJADUS

Türi maastikukaitseala piiresse jääval Pärnu jõe lõigul (Pärnu jõe loodusala) pole ühtegi kalastiku uuringut või katsepüüki tehtud, samuti pole tehtud välitöid jõe elupaigalise väärtuse ja seisundi hindamiseks. Andmete saamiseks viib Keskkonnaamet läbi Pärnu jõe hoiuala kaitsekorralduskava koostamise käigus läbi inventuur jõe elupaigalise väärtuse ja seisundi hindamiseks, mille käigus antakse hinnang ka kalastikule ning kontrollitakse paksukojalise jõekarbi esinemist antud jões.

Kaitsekorralduse tulemuslikkuse hindamiseks on vajalik kaitsekorraldusperioodi lõpus läbi viia poollooduslike koosluste seisundi hindamine. Riiklik seire viiakse läbi vastavate seireprogrammide raames.

2 VÄÄRTUSED JA KAITSE EESMÄRGID

2.1 Elustik

2.1.1 HARILIK VÖLDAS (*COTTUS GOBIO*)

Völdas (*Cottus gobio*) (III kat, LoD II) on tüüpiline põhjaeluviisiga kala, kes asustab veekogudes tavaliselt kivise põhjaga alasid. Tegemist on suhteliselt kõrge hapnikunõudlusega liigiga, kes asustab ainult püsivalt kõrge vee hapnikusisaldusega veekogusid. Völdas eelistab karestikulisi ja kiire vooluga jõelõike (Vilbaste 2004). Türi maastikukaitsealale ei jää hariliku völdase seirejaama, lähim seirepunkt asub Paides, kus seiret on teostatud 2005. aastal.

EELIS andmetel leidub harilikku völdast ka Türi maastikukaitseala läbivas Pärnu jõe lõigus.

Kaitse eesmärk

Pikaajaline kaitse eesmärk: Völdase elupaik on soodsas seisundis.

Kaitsekorraldusperioodi kaitse eesmärk: Völdase elupaik on soodsas seisundis.

Mõjutegurid ja meetmed:

- Liigi leviku ja elupaiga seisundi kohta puuduvad andmed.

Meede: Liigi leviku ja elupaiga seisundi täpsustamine.

2.2 Kooslused

2.2.1 NIIDUELUPAIGAD

2012 suvel läbi viidud inventuuri käigus kaardistati Türi maastikukaitsealal kokku 39,3 ha niiduelupaiku. Lisaks kaitse eesmärgiks olevatele puisniitudele ja lamminiitudele leidub kaitseala veel liigirikkaid arurohumaid (1,45 ha), liigirikkaid madalsoid (soostunud niidud) (1,34 ha) ning aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niitusid (0,32 ha). Kaitsealal leiduvad niiduelupaigatüübid on esitatud joonisel lisas 4.

2.2.1.1 PUISNIIDUD (6530*)

Puisniit on regulaarselt niidetav hõre looduslik puistu. Mitmekesised valgus- ja niiskustingimused võimaldavad siin kõrvuti kasvada nii niidu- kui metsataimedel. Puisniitude ilme ja liigirikka taimestiku püsimiseks on vajalik iga-aastane niitmine või karjatamine (Paal 2007).

Kaitsekorralduskava koostamise raames on läbi viidud poollooduslike koosluste inventuur. Vastavalt inventuuri tulemustele leidub Türi maastikukaitsealal kokku 4,41 ha puisniite, neist

3,53 ha on esinduslikkus hea (B) ja 0,88 ha on esinduslikkus keskmine. Puisniidud asuvad eraomanikele kuuluvatel maadel.

Kaitse eesmärk

Pikaajaline kaitse eesmärk: Elupaik on levinud vähemalt 4,41 ha-l, sellest 3,53 ha-l on esinduslikkus hea (B) ja 0,88 ha esinduslikkus on keskmine (C).

Kaitsekorraldusperioodi kaitse eesmärk: Elupaik on levinud vähemalt 4,41 ha-l, sellest 3,53 ha esinduslikkus on hea (B) ja 0,88 ha esinduslikkus on keskmine (C).

Mõjutegurid ja meetmed:

+ 3,53 ha puisniite on hooldatud (niidetud).

- Niitmine on lakanud 0,88 ha-l puisniidul, ala on osaliselt metsastatud (istutatud kuuseistikuid).

Meede: Poollooduslike koosluste hooldamise jätkamine.

Meede: Katastriüksuse 83601:004:0043 omanikuga suhtlemine ning tema edasiste plaanide väljaselgitamine ning koosluse hooldusvajaduse selgitamine.

Kuuseistikutega metsastatud tüki võiks võtta kasutusele puiskarjamaana. Kuuseistikute mingil põhjusel väljasuremisel tuleks kaaluda kogu ala puisniiduna taastamist.

2.2.1.2 LAMMINIIDUD (6450)

Lamminiitide kõige iseloomulikumaks tunnuseks on perioodilised üleujutused, mis esinevad enamasti kevadel ning mille käigus rikastub muld toitainetega.

Vastavalt poollooduslike koosluste inventuuri tulemustele leidub Türi maastikukaitsealal kokku 32,53 ha lamminiite, neist 5,1 ha-l on esinduslikkus väga hea (A), 17,53 ha-l on esinduslikkus hea ja 9,9 ha-l on esinduslikkus keskmine. Keskmise esinduslikkusega aladest 0,76 ha koosluse puhul on tegemist perspektiivitu alaga (väikesed luhaniidu tükid, märja kooslusega ja ligipääsmatud) ning seetõttu pole seda kaitse eesmärgina arvestatud.

Lamminiite leidub nii eramaadel kui ka jätkuvalt riigiomandis olevatel maadel.

Kaitse eesmärk

Pikaajaline kaitse eesmärk: Elupaik on levinud vähemalt 31,77 ha-l, sellest 5,1 ha-l on esinduslikkus väga hea (A) ja 26,67 ha-l on esinduslikkus hea (B).

Kaitsekorraldusperioodi kaitse eesmärk: Elupaik on levinud vähemalt 31,77 ha-l, sellest 5,1 ha-l on esinduslikkus väga hea (A) ja 26,67 ha-l on esinduslikkus hea (B).

Mõjutegurid ja meetmed:

+ 9,29 ha lamminiite on hooldatud.

+ Osade lamminiitude hooldamiseks kasutatakse lambaid.

- Niidukoosluste kadumine, niitmise ja karjatamise lõppemine. Hooldamist vajab 1,7 ha ja taastamist 20,78 lamminiite.

Meede: Poollooduslike koosluste regulaarne hooldamine.

Meede: Maaomanike teavitamine erinevatest rahastamis- ja toetuste taotlemise võimalustest.

- Elupaiga võsastumine.

Meede: Niidualade taastamine.

- Valed hooldusvõtted.

Meede: Maaomanike informeerimine.

Niidetud hein tuleb alalt alati eemaldada. Purustamist võib kasutada ainult niidualade taastamisel, kuna muidu tekib alale tihe kulukiht, mille tagajärjel muutub alade taimestikuline struktuur ja liigiline koosseis.

Hooldatud või karjatatud niitude hooldamist tuleb jätkata.

- Niidualadele pole tagatud juurdepääs.

Meede: Alale pääsemiseks on vajalik rajada sild või truup.

2.2.2 VEE-ELUPAIGAD

2.2.2.1 JÕED JA OJAD (3260)

Elupaigatüüpi jõed ja ojad kuuluvad jõgede ja ojade lõigud, mis on püsinud looduslikus või looduslähedases seisundis. Türi maastikukaitsealale jääb osaliselt Pärnu jõe loodusala. Keskkonnaregistri andmetel on Türi maastikukaitseala läbiv Pärnu jõgi kaitstav elupaigatüüp koodiga 3260.

Pärnu jõgi (veekatastri kood 112350) ja kaitseala lõunapiiriks olev Prandi jõgi (veekatastri kood 112570) kuuluvad Lõhe, jõeforelli, meriforelli ja harjuse kudemis- ja elupaikade nimistusse.

Natura standardandmebaasi alusel on Pärnu jõe loodusala esinduslikkus "B". Vee-elupaikade andmebaasis on Türi maastikukaitseala läbiva Pärnu jõe lõigu esinduslikkuseks märgitud "C". Türi maastikukaitsealale jäävas Pärnu jões pole riiklikku seiret läbi viidud. Lähimad seirejaamad

asuvad Reopalus (SJA3148000, SJA0030000). 2006. aastal läbi viidud jõgede hüdrobioloogilise seire andmetel on kalade seisund Reopalu seirelõigus hinnatud kesiseks, põhjaloomade seisund väga heaks ja ränivetikate seisund heaks. Veekvaliteeti hinnati antud seirelõigus kesiseks (halvim näitaja BHT5 ja üldfosfor).

Keskonnaregistri andmetel on Türi maastikukaitsealal asuva Kirna puhasti suublaks Pärnu jõgi.

Türi maastikukaitseala piiresse jääva Pärnu jõe elupaigalise väärtuse ja seisundi hindamiseks pole väliuuringuid tehtud. Ülevaate saamiseks nii jõelõigu elupaigalise väärtuse kui ka kaitsealuste liikide esinemise kohta on ette nähtud vastava uuringu läbiviimine.

Kaitse eesmärk

Pikaajaline kaitse eesmärk: Pärnu jõe kui elupaiga hea seisund on tagatud.

Kaitsekorraldusperioodi kaitse eesmärk: Pärnu jõe kui elupaiga seisundi andmed on teada.

Mõjutegurid ja meetmed:

- Elupaiga seisundi kohta puuduvad andmed.

Meede: Elupaiga ja kaitsealuste liikide seisundi ja olemasolu uuring.

Uuring viiakse läbi Pärnu jõe loodusala kaitsekorralduskava koostamisel ning pole seetõttu kajastatud ka Türi maastikukaitseala kaitsekorralduskava eelarves. Töö valmib 1. novembriks 2013. a.

2.3 Maastik ja üksikobjektid

2.3.1 PÄRANDKULTUURMAASTIK

Türi maastikukaitsealal on oluliseks väärtuseks säilinud pärandkultuurmaastik hästisäilinud ajaloolise hoonestuse, külastruktuuri ja ümbritseva avatud maastikuga. Türi maastikukaitseala maastikuväärtustele annavad peamise sisu voored, asustus- ja maakasutusmuster ning vaated (Järv jt 2012).

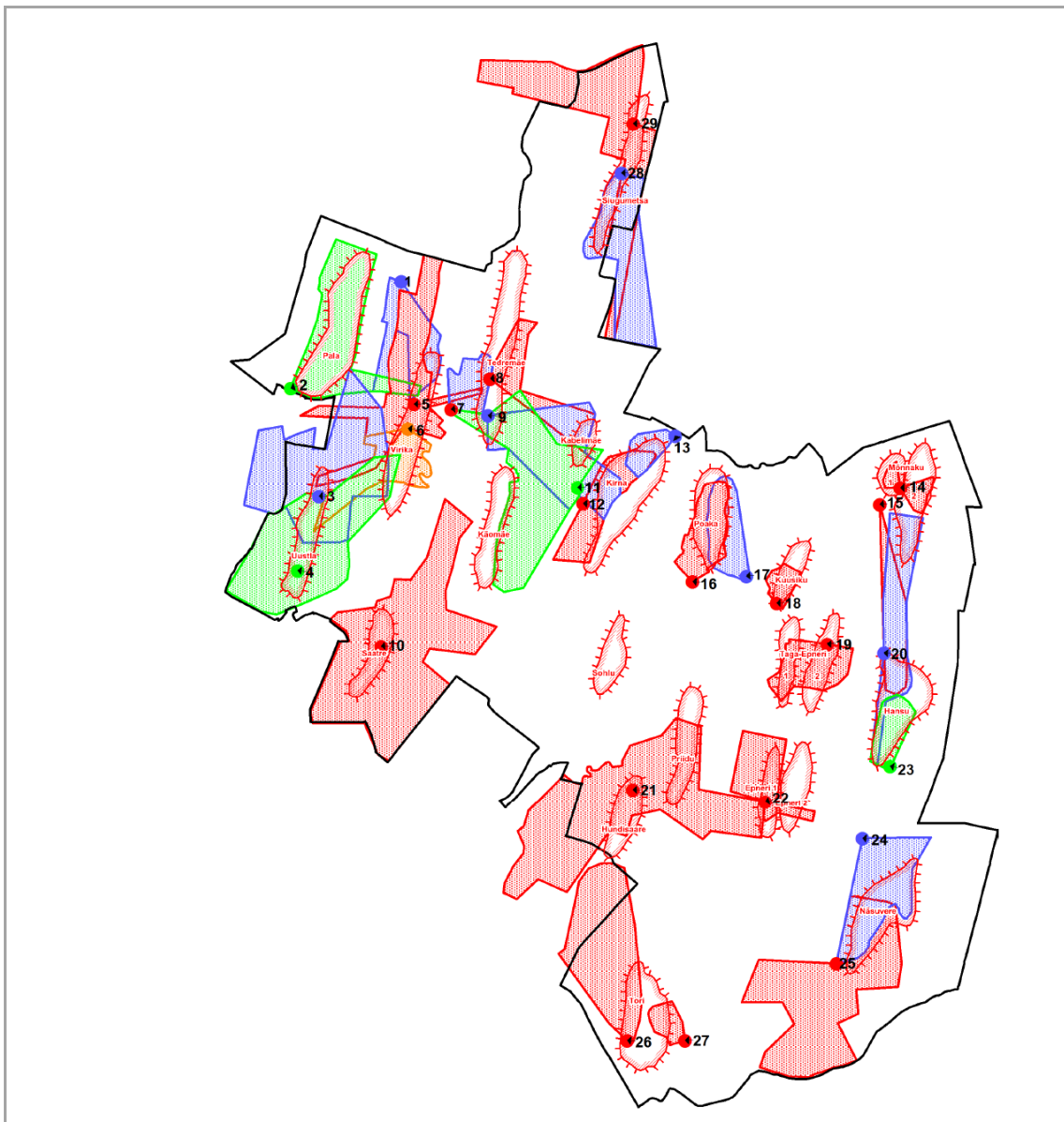
Türi maastikukaitseala maastikus on kõige iseloomulikumaks voored, mis morfoloogiliselt on väga mitmekesised. Mitmetel voortel on pärandkultuurne tähendus, mõned voored olid muistsel ajal pelgupaikadeks, mitmed on seotud muistenditega, mõnda voort peetakse hiiemäeks ning kohati võib leida kalmete jälgi.

Põllumajandusliku maakasutuse tulemusena on Türi maastikukaitseala avamaastikud jätkuvalt avatud ja selle tulemusena on piirkonnale iseloomulik maastikustruktuur hästi säilinud. Visuaalsel hinnangul on hooldamata alade (niitmata, võsastuvad) osakaal väike ja seetõttu täpse ülevaate tegemist hooldust vajavatest aladest ja nende seisukorrast ei peetud vajalikuks.

2012. aastal on Keskkonnaameti tellimusel koostatud maastikuhoolduse alusuuring (koostaja: Eesti Maaülikool), mis on aluseks Türi maastikukaitseala kaitsekorralduskava koostamisel.

Uuringu tulemusel on kaardistatud suurematelt teedelt vaadeldavad alad, mis on olulised avatuna hoida. 2012. aasta suvel läbiviidud välitööde käigus kaardistati kokku 29 vaatekohta koos sealt avanevate vaatesektoritega (joonis 8).

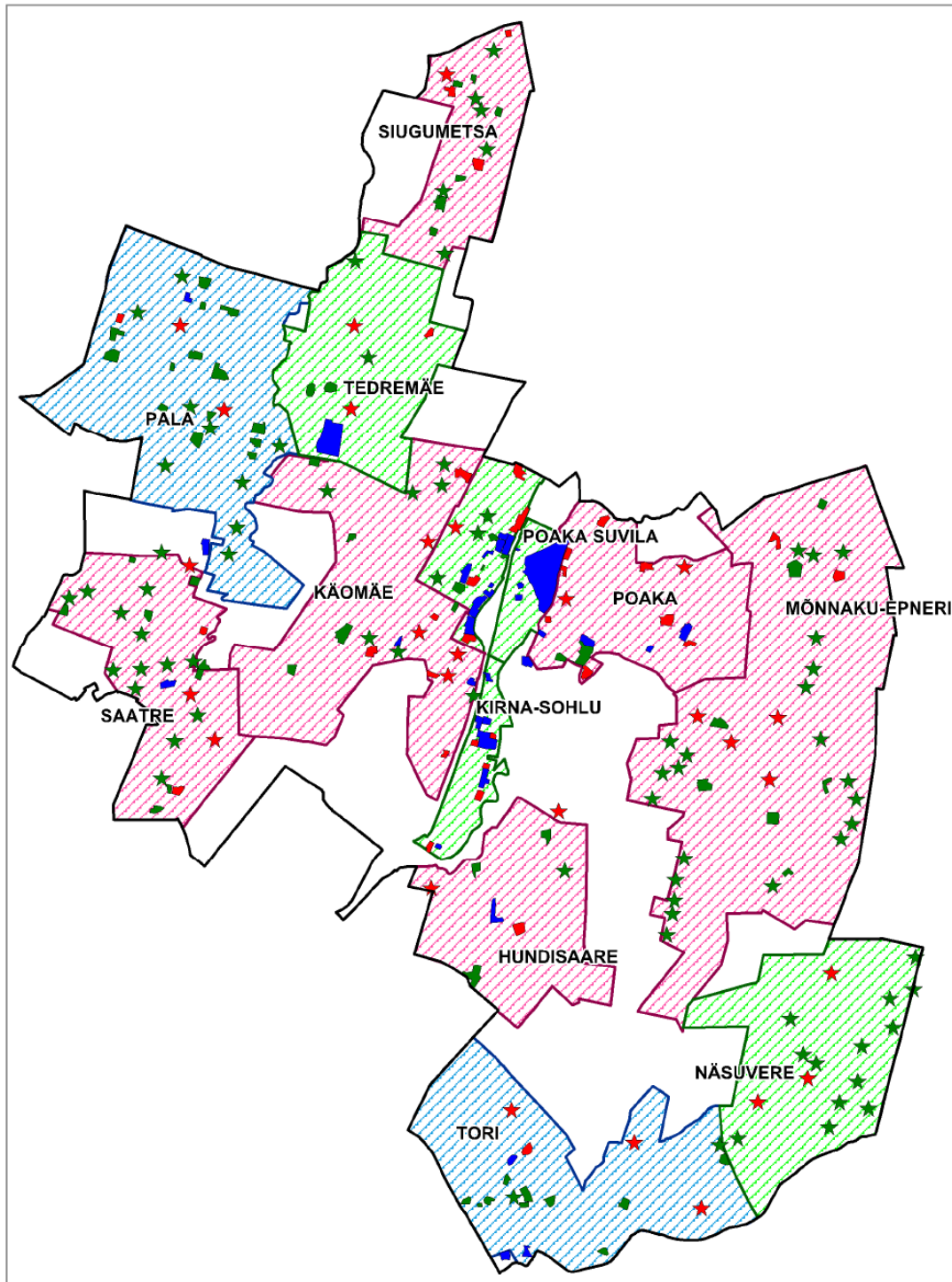
Väärtustamist ja säilitamist vajab hästisäilinud pärandmaastik ajaloolise külastruktuuri ja hoonestuse ning ümbritseva avatud maastikuga. Uuringu tulemusena on väärtustatud enne II maailmasõda väljakujunenud ja tänapäevani püsinud asustusstruktuuri. Väärtustatud asustusstruktuuriga piirkonnad on Pala, Saatre, Siugumetsa, Käomäe, Poaka, Mõnnaku-Epneri, Hundisaare ja Tori (joonis 9; Järv jt 2012).

Joonis 8. Türi maastikukaitsealal kaardistatud vaated. Vaatekohtade tihedus on suurem maastikukaitseala lääneosas. Paljud vaatesektorid kattusid omavahel ning välja joonistusid

mitmest kohast vaadeldavad alad. Kattuvad vaatesektorid on selguse huvides tähistatud erineva värviga. Punkt tähistab vaatekohta ja sama värviga kaetud sektor on vaade sellest punktist (Järv jt 2012).

Joonis 9. Külade hoonestatud alade tsoneering. Rohelisega on märgitud põlistalud (tinglikult tsaariaegne), punasega 1920ndatel rajatud asunikotalud (sõdadevahelise vabariigi aegne) ja sinisega hilisemad elamud. Rohelised viisnurgad tähistavad kadunud põlistalusid ja punased viisnurgad kadunud asundustalusid (Järv jt 2012).

Kaitse eesmärk

Pikaajaline kaitse eesmärk: Piirkonnale iseloomulikud maastikuvaated ja looduslikud pinnavormid on säilinud.

Kaitsekorraldusperioodi kaitse eesmärk: Hooldatud on vaadeldavasse alasse jääv põllumaa ja vaatelise tähtsusega teeservad ning korrastatud on maastikuilmet rikkuvad objektid.

Mõjutegurid ja meetmed:

+ Põllumajanduslik maakasutus.

+ Hooldajate olemasolu.

- Infrastruktuuride rajamine.

Meede: Elektriinide rajamisel eelistada maa-aluseid liine. Mastide rajamisel arvestada voortelt avanevate vaadetega.

- Mahajäetud põllumajandushooned ja maastikuilmet rikkuvad objektid (korrastamata siloaugud, platsid, prügihunnikud jms).

Meede: Mahajäetud põllumajandushoonete ja maastikuilmet rikkuvate objektide lammutamine või korrastamine (4 silohoidlat, 3 laudakompleksi, 1 prügihunnik). Keskkonnaohtlike silohoidlate vastavusse viimine nõuetega.

- Ehitised, mis on ebasobivalt paigutatud.

Meede: Istanduste rajamisel ja uute elamualade planeerimisel vaatesektorite ja väärtustatud asustusstruktuuriga arvestamine.

- Hooldamata teeservad (suletud vaated).

Meede: Vaadeldavasse alasse jääva hooldamata põllumaa ning vaateliselt oluliste teeservade puhastamine võsast. Vajadusel tuleb taastada ka alusuuringus käsitlemata teeservi ja kuivenduskraave. Maastikuhoolduse alusuuringu järgi on hooldust vajavaid alasid 8,8 hektarit. Vaadeldavasse alasse jäävate hooldatud alade jätkuv põllumajanduslik kasutamine.

2.3.2 ÜKSIKOBJEKTID

2.3.2.1 RAUDEMETSA MÄND (RAADEMETSA MÄND)

Raudemetsa mänd (KLO4000825) kasvab Pala külas Türi-Väätsa maantee ääres samanimelise voore põhjaotsas. Tegemist on heas seisus 11 m kõrguse ja 3,32 m ümbermõõduga põlispuuga. Puu vanuseks on 383 aastat (vanuse määras Alar Läänelaid 2.05.2000.a.). Raudemetsa mänd jääb eramaale.

Foto 1. Raudemetsa mänd

Kaitse eesmärk

Pikaajaline kaitse eesmärk: Raudemetsa mänd on säilinud ning puu ümbrus on hooldatud.

Kaitsekorraldusperioodi kaitse eesmärk: Raudemetsa mänd on säilinud ning puu ümbrus on hooldatud.

Mõjutegurid ja meetmed:

+ Mänd on heas seisus.

+ Mänd on nõuetekohaselt tähistatud.

- Puu ümbrus vajab hooldamist (niitmist ja võsa eemaldamist).

Meede: Mäni ümbruse hooldamine.

3 ALA JA SELLE VÄÄRTUSTE TUTVUSTAMINE NING KÜLASTUSKORRALDUS

Kultuuripärandi tutvustamiseks on Lõuna-Järvamaa, sh Türi maastikukaitseala kaunimad ja huvitavamad kohad tähistatud projekti “Lõuna-Järvamaa viidastamine” käigus. Infotahvritel on kajastatud kohapärimused ning huvitavad faktid erinevate vaatamisväärsuste kohta. Tähistatud objektid on koondatud veebikataloogi (<http://www.ljarva.ee/index.php/%7B%21selfpath%7D/page,koost66>). Lisaks on infotahvel paigaldatud projekti “Roheline tee” raames Virika voore juurde. Türi maastikukaitsealale jäävad infotahvlid on esitatud joonisel lisas 4.

Türi maastikukaitsealal pole ühtegi RMK poolt rajatud või hooldatavat külastustaristut ja seega puuduvad ka andmed ala külastuskoormuse kohta. Kaitsealal ei asu õpperadasid ning ametlikke lõkke- ja puhkekohti. Kaitseala läbivad küll suured teed ja see on kergesti läbitav, kuid ala külastajateks on peamiselt kohalikud inimesed ning suurürituste ajal alal viibivad inimesed, suveperioodil on oluline ka Pärnu jõgi, mis pakub mitmekesiseid võimalusi veematkade korraldamiseks. Tuntud on alal läbiviidavad spordiüritused (nt Türi-Paide rahvajooks). Türi-Rakvere-Sõmeru põhimaantee äärde on rajatud kergliiklustee. Osaliselt on tervisesportlaste poolt kasutusel võetud ka endine raudteetamm. Kirna külas asuval Käomäel on olemas suusarajad, samuti kasutatakse ala vibuspordi harrastamiseks. Vastavalt Türi valla üldplaneeringule on alale kavas välja arendada suusa- ja matkarajad. Kaitseväärtustest teavitamiseks ja alal leiduvate vaatekohtade tutvustamiseks on kavandatud paigaldada 3 infotahvliit (joonis lisas 4).

Visioon ja eesmärk

- Visioon

Türi maastikukaitseala maastikuilme on säilinud. Alal leiduvate väärtuste ja vaadete tutvustamiseks on paigaldatud infotahvlid.

- Eesmärk

Türi maastikukaitseala maastikuilme on säilinud. Alal leiduvate väärtuste ja vaadete tutvustamiseks on paigaldatud infotahvlid.

4 KAVANDATAVAD KAITSEKORRALDUSLIKUD TEGEVUSED JA EELARVE

4.1 Inventuurid, seire, uuringud

4.1.1 TULEMUSLIKKUSE SEIRE

Kaitsekorraldusperioodi lõpus tuleb anda hinnang kaitsekorralduskava tulemuslikkuse kohta. Pikema kui 5-aastase kava puhul tuleb lisaks koostada vahehinnang kaitsekorralduskava tulemuslikkuse kohta, mis võetakse arvesse uue kaitsekorralduskava koostamisel. Tulemuslikkuse seire viiakse läbi Keskkonnaameti poolt, eraldi finantseerimist selleks ette ei nähta. Peale kaitsekorralduskava kehtivuse lõppemist tuleb koostada uus kaitsekorralduskava.

4.2 Hooldus, taastamine ja ohjamine

4.2.1 PROBLEEMLIIGI TÕRJE

Türi maastikukaitsealal on registreeritud 2 Sosnovski karuputke kolooniat kokku 0,3 hektaril. Koostöös maaomanikega on vaja pidevalt kaardistada liigi leiukohad. Sosnovski karuputke tõrjet korraldab Keskkonnaamet.

4.2.2 POOLLOODUSLIKE KOOSLUSTE TAASTAMINE JA HOOLDAMINE

Poollooduslike koosluste hooldamine on oluline niitudega seotud liikidele, aga ka piirkonnale omase maastikumustri ja vaadete säilimiseks. Niitusid tuleb taastada juhul, kui on võimalik hakata neid püsivalt hooldama. Türi maastikukaitsealal leiduvad poollooduslikud kooslused on esitatud joonisel lisa 4.

Türi maastikukaitsealal leiduvate niitude seisundi kirjeldused ja vajalikud tööd on esitatud tabelis 5.

Tabel 5. Türi maastikukaitsealal leiduvad niidud ning nende seisundi ja vajalike tegevuste kirjeldused.

ID	Pindala (ha)	Esinduslikkus	Märkused	Majanduslik tegevus/ vajalikud tööd
Lamminiidud				
1	3,11	B	<p>Lamminiit: varieeruva reljeefi ja niiskusrežiimiga, taimekooslus looduslik, märjale tüübile vastav, kohati mätastunud. Läänepoolne ots põllu servas veidi mõjutatud väetusest ja heinaseemnest. Vaatluse hetkeks üleujutus taandunud, ala mõõdukalt niiske. Põõsasteta niiduala ca 50%, mujal põõsad varieeruva tihedusega, rohukamar põõsaste vahel üldiselt säilinud.</p>	<p>Lihtsam oleks taastada ja hooldada veistega karjatades. Niitmise taasalustamiseks oleks eelnevalt vajalik mätaste ja võsa eemaldamine (mätaste kõrgus keskmiselt 30cm). Niide koristada!</p>
7	1,81	B	<p>Lamminiit, mis hoolduse puudumise tõttu ca 60% pindalast angervaksastunud. Paiguti ka mätastunud. Niidul keskealised ja noored kased. Hoolduse taastamisel kujuneks ilus lammi-puisniit või -karjamaa. Vaatluse ajaks (juuni algus) üleujutus taandunud ja ala mõõdukalt niiske. Tuleks kindlasti taastada hooldus, floristiline taastumispotentsiaal hea. Osa suuremast lamminiitide kompleksist.</p>	<p>Lihtsam oleks taastada veistega karjatamise abil. Niitmiseks vaja eelnevalt tasandada mättaid. Pajuvõsa on juba eemaldatud.</p>
8	2,03	A	<p>Lamminiit, mis on olnud regulaarses hoolduses. Lambakarjamaa. Floristiliselt oluline. Suuremas osas parasniiske, ca 30% märga tüüpi. Kesk-Eesti kultuurmaastikes oluline loodusliku taimestikuga niiduala, osa suuremast lamminiitide kompleksist. Kindlasti jätkata hooldust.</p>	<p>Jätkata hooldust (karjatamine ja/või niitmine koos heinakoristusega)</p>

ID	Pindala (ha)	Esinduslikkus	Märkused	Majanduslik tegevus/ vajalikud tööd
9	1,35	C	Lamminiit. Hoolduse puudumise tõttu angervaksastunud ca 70%, tihedaid metsatukki ja põõsastut ca 20%. Tasuks taastada ühiselt kõrvalasuvate niitudega.	Veiste abil suhteliselt hea taastumispotentsiaal. Võsa võiks eelnevalt harvendada.
10	1,44	B	Üsna heas seisundis lamminiit. Ca 3–4 aastat tagasi veel hooldatud. Niidu pind tasane, võsa vähe ja noor. Puude-põõsasteta niitu 90%. Rohustu vähemalt poole osas angervaksata. Kindlasti taastada hooldus. N-servas kõrgemal kaldavallil külakiik.	Niita (hein koristada) või karjatada.
11	0,26	C	Lamminiit. Hoolduse puudumise tõttu 90% rohustust angervaksastunud. Üksikud mättad, servades pajupõõsad. Pindalalt väike. Olulisus praegu peamiselt osana suuremast lamminiitude kompleksist. Taastada tasuks koos naabruse lamminiitudega.	Niita (hein koristada) või karjatada.
14	3,07	A	Hooldatav märga tüüpi lamminiit, kooslus väga hästi säilinud, idapoolne osa mitmekesisema taimestikuga. Kindlasti jätkata hooldust. Ka maastikuline väärtus kõrge. Osa suuremast lamminiitude kompleksist.	Jätkata niitmist koos heinakoristusega.
15	2,39	B	Märga tüüpi lamminiit (vaatluse hetkel mõõdukalt niiske). Paikneb jõe ja sootide vahelisel alal. Idapoolsele tükile pääseb ka traktoriga, kuna truup säilinud. Läänepoolsele aasale vaatluse hetkel ligipääsu polnud. Paarikümne cm kõrgused mättad. Kooslusele iseloomulik liigiline koosseis veel säilinud. Tuleks taas hooldusse võtta.	Purustada mättad (või sahatada talvel). Taastada niitmine koos heinakoristusega (või karjatamine). Läänepoolsele aasale pääsemiseks vajalik ehitada sild või truup.

ID	Pindala (ha)	Esinduslikkus	Märkused	Majanduslik tegevus/ vajalikud tööd
16	3,52	B	Üleujutus pole sellel alal ilmselt kuigi pikaajaline või osalt puudub sootuks. Üldiselt kooslus küllaltki liigivaene ja aruniiduilmeline, siiski leidub ka niiskemaid ja liigirikamaid piirkondi. LK-taimedest kahkjaspunane sõrmkäpp. Enamus puid noorepoolsed või keskealised, suuresti istutatud. Leidub ka võõr-okaspuid. Ala väärtus ennekõike maastikuline.	Jätkata niitmist koos heinakoristusega.
21	3,28	C	Võsastuv kuid mitte lootusetu lamminiit, taimestik looduslik, kuivemal kaldavallil ka liigirohke, niiskemas osas üsna angervaksastunud. Niit vaatluse ajal mõõdukalt niiske. Palju kuivanud võsa-risu. Rohukamar säilinud ca 90% alast. Liigilise koosseisu poolest väärriks niit taastamist.	Eemaldada pajuvõsa ja risu, purustada või lükata talvel jääga mättad. Lihtsam oleks hooldada veistega karjatades.
22	0,67	C	Kultuuristamise mõjuga parasniisked niidud, osalt paikneb kergel kallakul. Ilmselt kunagised põllud. LD elupaigana väärtus madal.	Niita või karjatada.
23	5,26	B	Lamminiit, ilmselt ca 5–10 aastat tagasi veel hooldatud, niidu pind üsna tasane, mättad madalad. Rohustu umbes poole osas angervaksastunud. Tuleks kindlasti taastada hooldus.	Niita, hein koristada. Esimesel aastal vajab mätaste ja võsa purustamist (nt jäätmaaniidukiga). Sobib ka karjatamiseks (lopsaka rohukasvu tõttu pigem veistega). Tagumistele lahustükidele vihmasel suvel traktoriga ilmselt ei pääse, kuna vahepeal soot - ülesõidu koht vajaks täitmist vmt.

ID	Pindala (ha)	Esinduslikkus	Märkused	Majanduslik tegevus/ vajalikud tööd
24	3,58	C	Kindlasti taastamist vääriv lamminiit. On olnud liigirohke kooslus madal soo elementidega. Võsa küll üsna tihe, kuid rohustu säilinud ca 90% alast, võsa tüvede jämedus alla 4 cm. Vaatluse hetkel ala mõõdukalt niiske.	Eemaldada võsa (nt talvel külmunud pinnaselt buldooseri ja sahaga) ja jätkata niitmise ja heinakoristusega või karjatamisega. Kui hooldust kohe ei järgne, pole mõistlik ka võsa võtta.
Puisniidud				
2	1,79	B	Parasniiske puisniit soostunud lohkudega. Liigirikkus normaalne, taimestik looduslik. Üks vähestest säilinud puisniitudest Kesk-Eestis.	Jätkata niitmist, niide kindlasti koristada. Võiks ka mõne lehtpõõsa puisniidu ilmestamiseks kasvama jätta. Hoiduda kuuskeste tihenemisest ja järelkasvu suurenemisest.
5	0,88	C	Osalt soine, osalt parasniiske puisniiduosa, mida on hiljuti kuuseistikutega metsastatud. Puurindes mõned vanad kasedkuused, osalt keskealised ja noored puud. Võrreldes külgneva puisniiduga on siin liigirikkus madalam, paiguti valgust vähe. N-osas ca 20% alast harvendatud metsatukk (lepik). Tee servas on väike osa hobustega karjatatud. Kuuseistikute ümbert on laiguti heina niidetud ja maha jäetud. Põõsad on raiutud, vaid noored kuused kasvama jäetud. Tundub, et omanikud sellel alal pigem metsa tahavad aretada kui puisniitu taastada.	Kui kuuseistikud peaksid välja surema, siis tasuks ikkagi puisniitu taastada. Liigirikkus siin siiski võrdlemisi madal ja midagi üliväärtuslikku ei hävi, kui metsa kasvab.

ID	Pindala (ha)	Esinduslikkus	Märkused	Majanduslik tegevus/ vajalikud tööd
26	1,74	B	Väike hooldatud puisniit, jõe veeres osalt madalam lamminiiduriba. Taimestik kooslusele vastav, liigirikkus keskpärane. Väga kõrge looduskaitseväärtus eelkõige esteetilist ja regionaalset aspekti arvestades, kuna Kesk-Eestis puisniite ja üldse loodusliku taimestikuga niite on väga vähe säilinud. Alale rajatud väike palkehitis. Ilmselt osal aastast ka lambad peal.	Jätkata niitmist koos heinakoristusega. Karjatamine soovitatavalt ädalal. Jälgida, et okaspuud ei saaks puude järelkasvus ülekaalu.

Aas-rebasesaba ja ürt-punanupuga niidud

13	0,32	B	Kultuuristamise mõjuga pärisaruniit. Kuna läheb sujuvalt üle väärtuslikuks soostunud niiduks, tuleks siin kindlasti jätkata hooldust.	Jätkata niitmist koos heinakoristusega.
----	------	---	---	---

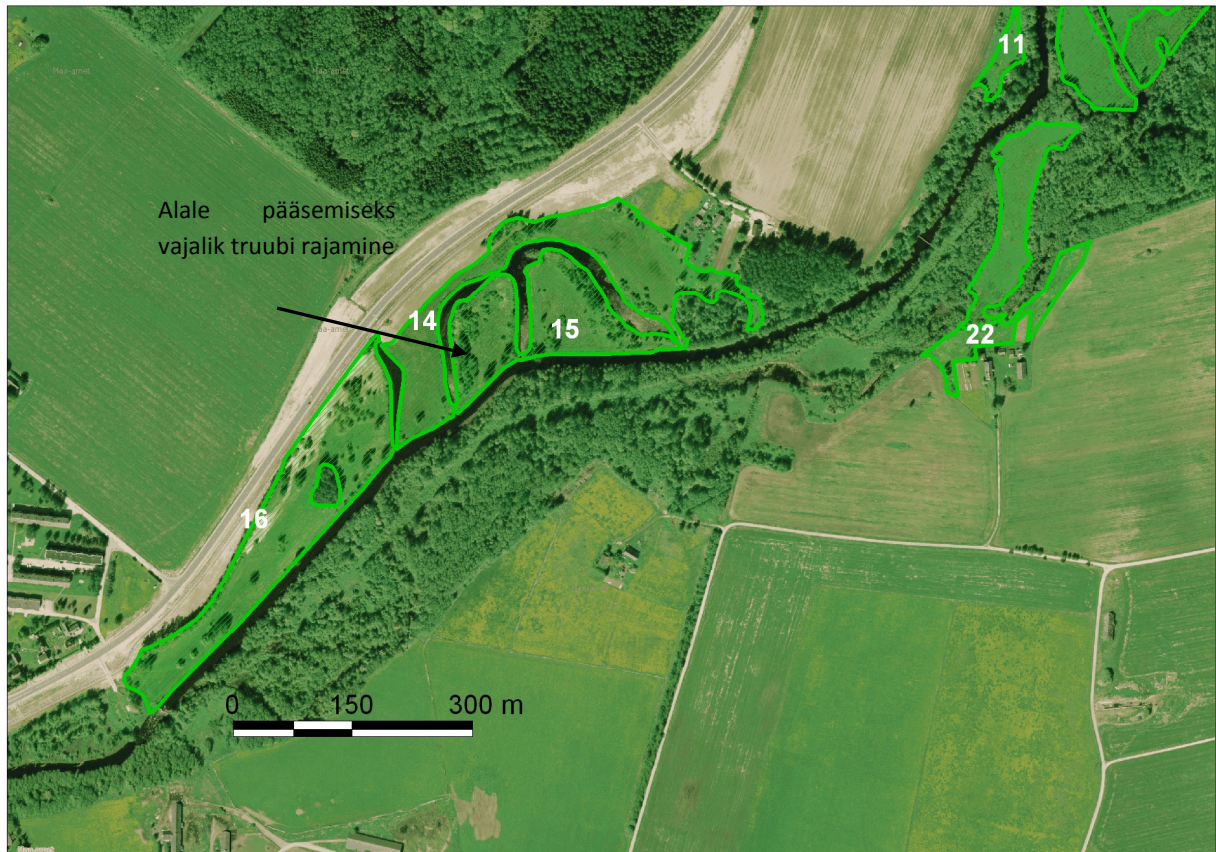
Liigirikkad arurohumaad

3	1,45	B	Parasniiske pärisaruniit. Hooldatav. Üsna liigirohke looduslik taimestik. Siiski võimalik, et kunagi ammu veidi väetatud või parandatud. Lääneosas võsast puhastatud.	Jätkata niitmist (niide koristada) või karjatamist.
---	------	---	---	---

Liigirikkad madalsood

12	1,34	A	Soostunud niit, mille sees ka parasniiskeid laiike. Taimestik viitab mõõdukale lubjarikkusele. Siinses piirkonnas üks väheseid looduslikke ja väga heas seisundis niite. Tervikuna ja regulaarselt niidetav. Omanik juba eakas inimene, laseb niita ühistul. Kuna rohostu pigem keskmise kõrgusega ja üsna liigirohke, sobiks paremini Natura kood 7230 (varem 6430).	Jätkata niitmist koos heinakoristusega.
----	------	---	---	---

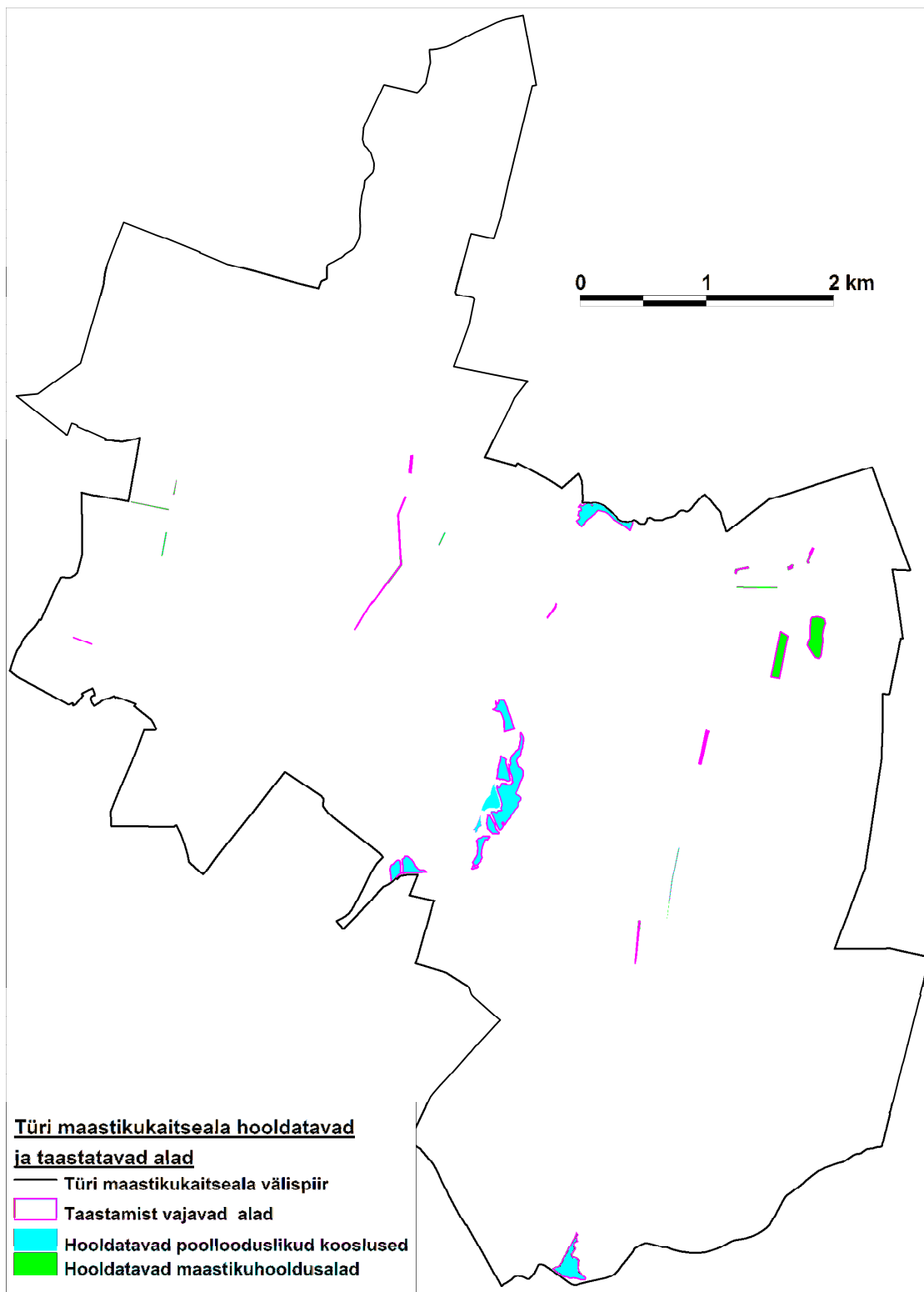
Seega vajavad hooldamist ja taastamist eelkõige Türi maastikukaitsealal leiduvad lamminiidud. Kokku leidub alal 31,77 ha lamminiitused, neis 9,29 hektarit on hooldatud. Taastamist vajab 20,78 ha lamminiitused ja hooldamist 1,7 ha lamminiitused. Taastada tasub ainult sel juhul, kui on tagatud ka hilisem niitude hooldamine. Hooldamist ja taastamist vajavad poollooduslikud kooslused on esitatud joonisel 11. Lamminiidu nr 15 läänepoolsele aasale pääsemiseks on vaja rajada truup (joonis 10).

Joonis 10. Lamminiidu nr 15 läänepoolsele aasale pääsemiseks vajalik ehitada sild või truup.

4.2.3 MAASTIKUHOOLDUS

Põllumajandusliku maakasutuse tulemusena on Türi maastikukaitseala avamaastikud jätkuvalt avatud ja selle tulemusena on piirkonnale iseloomulik maastikustruktuur hästi säilinud. Visuaalsel hinnangul on hooldamata alade (niitmata, võsastuvad) osakaal väike. Kuna tegemist on põllumajanduspiirkonnaga, siis tõenäoliselt toimub vaateliselt avatud alade hooldamine ka edaspidi.

Joonis 11. Türi maastikukaitseala hooldatavad ja taastatavad alad.

Maastikuhoolduse alusuuringu järgi on hooldust vajavaid alasid 8,8 hektarit. Taastamist koos võsa täieliku eemaldamisega kahe aasta jooksul vajaks kokku 7,7 ha. Võsa pealekasvamise vältimiseks tuleb alasid edaspidi hooldada niitmiseega. Ülejäänud alasid (1,1 ha) tuleks hooldada võsa valikulise harvendamisega iga kahe aasta tagant. Vajadusel tuleb taastada ka alusuuringus käsitlemata teeservi ja kuivenduskraave (vaatesektoriga piirnevaid või vaatesektorisse jäävad teeservad ja kuivenduskraavid). Hooldamist ja taastamist vajavad alad on esitatud joonisel 11.

Türi maastikukaitsealal leidub mitmeid mahajäetud põllumajandushooneid ja maastikuilmet rikkuvaid objekte, mis tuleks võimalusel kas lammutada või korrastada. Maastikuilmet rikkuvad objektid on esitatud joonisel lisas 4.

4.2.4 ÜKSIKOBJEKTI JA SELLE PIIRANGUVÖÖNDI HOOLDUSTÖÖ

Türi maastikukaitsealal asuva Raademetsa männi ümbrust tuleb hooldada vähemalt 50 m raadiuses. Puu ja selle piiranguvöönd asub eramaadel, piiranguvööndit läbib tee.

4.3 Taristu

4.3.1 INFOTAHVLITE RAJAMINE

Hetkel pole kaitsealal ühtegi ajakohast kaitseala tutvustavat infotahvlit, projekti „Roheline tee“ raames on paigaldatud infotahvel Virika voorele. Infotahvlid tuleks paigaldada Kirna keskusse, Väätša alevikku Väätša parki ning Veskisilla parklasse (jääb kaitsealast välja). Infotahvlite kavandatud asukohad on esitatud joonisel lisas 4.

4.3.2 KAITSEALUSTE OBJEKTIDE TÄHISTAMINE

Hetkel on kaitseala välispiiril kolm kaitseala tähist. Tähisteid hooldab ja paigaldab RMK. Uued välispiiri tähisted on kavandatud suuremate põhi- ja kõrvalmaanteede äärde. Olemasolevatest tähistest tuleb likvideerida üks väljaspool kaitseala välispiiril olev tähis.

Kokku tuleb paigaldada 13 uut välispiiri tähist.

4.4 Eelarve

Eelarve tabelisse 6 on koondatud eelnevate analüüsidenä esitatud tööd, mis on täitmiseks käesoleva kaitsekorralduskavaga ettenähtud perioodi jooksul.

Tabelis on tegevused jaotatud vastavalt tegevuse olulisusele järgmistesse prioriteetsusklassidesse:

- 1) esimene prioriteet – hädavajalik tegevus, millela kaitse eesmärkide täitmine planeeritavas ajavahemikus on võimatu, see on väärtuste säilimisele ja toimiva ohuteguri kõrvaldamisele suunatud tegevus; kaitsekorralduse tulemuslikkuse hindamiseks vajalik tegevus;
- 2) teine prioriteet – vajalik tegevus, mis on suunatud väärtuste taastamisele, eksponeerimisele ja potentsiaalsete ohutegurite kõrvaldamisele;
- 3) kolmas prioriteet – soovituslik tegevus ehk tegevus, mis aitab kaudselt kaasa väärtuste säilimisele ja taastamisele ning ohutegurite kõrvaldamisele.

Tabel 6. Eelarve.

Jrk	Tegevuse nimetus	Tegevuse tüüp	Korraldaja	Priori- teet	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Maksu- mus kokku
					Sadades eurodes										
Hooldus, taastamine ja ohjamine															
4.2.2	Poollooduslike koosluste taastamine, 20,78 ha/250 EUR/ha	Koosluse taastamistöö	RMK/Huvilised	I		51,95	51,95								103,9
4.2.2	Poollooduslike koosluste hooldamine, 2014. a 1,7 ha, edaspidi 22,48 ha /185,98 EUR/ha	Koosluse hooldustöö	RMK/Huvilised	I		3,16	3,16	41,8	41,8	41,8	41,8	41,8	41,8	41,8	298,99
4.2.2	Truubi projekti koostamine ja truubi rajamine	Liigi elupaiga taastamistöö	Huvilised	II		40									40
4.2.3	Maastike regulaarne hooldamine niitmisega (7,7 ha, 1 ha 40 EUR/ha)	Maastiku hooldustöö	RMK/Huvilised	II		3,08	3,08	3,08	3,08	3,08	3,08	3,08	3,08	3,08	27,72
4.2.3	Maastike regulaarne hooldamine võsa harvendamisega (1,1 ha, 179 EUR/ha)	Maastiku hooldustöö	Huvilised	II		1,97			1,97			1,97			5,91
4.2.3	Maastike puhastamine võsast (7,7 ha, 179 EUR/ha)	Maastiku hooldustöö	RMK/Huvilised	II		13,78	13,78								27,56
4.2.3	Mahajäetud põllumajandushoonete ja maastikuilmet rikkuvate objektide lammutamine või korrastamine	Maastiku taastamistöö	Huvilised	III	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	0

4.2.4	Raudemets männi ümbruse hooldamine, 0,62 ha, 90 EUR/ha (niitmine)	Üksikobjekti ja selle piiranguvööndi hooldus- ja taastamistöö	Huvilised	II		0,55		0,55		0,55				1,65
Taristu, tehnika ja loomad														
4.3.1	Infotahvlite rajamine (3 tk)	Infotahvlite rajamine	RMK	III		5								5
4.3.2	Kaitseala piiritähiste paigaldamine, a 90 EUR-i (koos paigaldusega, 13 tähist)	Kaitsealuste objektide tähistamine	RMK	II		11,7								11,7
4.3.2	Vana piiritähiste eemaldamine	Tähiste likvideerimine	RMK	II		0,9								0,9
Kavad, eeskirjad														
4.1.1	Kaitsekorralduskava tulemuslikkuse vahehindamine	Tegevuskava	KA	I					X					0
4.1.1	Kaitsekorralduskava uuendamine	Tegevuskava	KA	I									X	0
													KOKKU:	523,33

X tööde maksumus
selgusetu, maksumus
selgub hanke käigus

5 KAITSEKORRALDUSE TULEMUSLIKKUSE HINDAMINE

Kaitsekorralduskava tulemuslikkuse hindamisel lähtutakse teostatud uuringute ja inventuuride tulemustest.

Tabel 7. Kaitsekorralduskava tulemuslikkuse hindamine.

Jrk	Väärtus	Indikaator	Kriteerium	Tulemus	Selgitus
1.	Harilik võldas			Liigi levik ja elupaiga seisundi andmed on teada	
2.	Puisniidud (6530*)	Elupaiga seisund	Pindala ja esinduslikkus	Elupaik on levinud vähemalt 4,41 ha-l, sellest 3,53 ha esinduslikkus on hea (B) ja 0,88 ha esinduslikkus on keskmine (C).	
3.	Lamminiidud (6450)	Elupaiga seisund	Pindala ja esinduslikkus	Elupaik on levinud vähemalt 31,77 ha-l, sellest 5,1 ha-l on esinduslikkus väga hea (A) ja 26,67 ha-l on esinduslikkus hea (B).	
4.	Jõed ja ojad (3260)	Andmete olemasolu		Pärnu jõe kui elupaiga seisundi andmed on teada	

6 KASUTATUD KIRJANDUS

1. Arold, I. Eesti Maastikud. Tartu 2005.
2. Järv, H. Raet, J. Semm, M., Nigola, T., Sepp, K., Kukk, K., Uri, U. Türi maastikukaitseala kaitsekorralduskava alusuuring. Maastikuhooldus. Eesti Maaülikool. Tartu 2012.
3. Järvamaa maakonnaplaneeringu teemaplaneering "Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused".
4. Meel, R. Eesti Riikliku keskkonnaseire alamprogramm: 6. Eluslooduse mitmekesisuse ja maastike seire allprogramm 6.42: Kobras, saarmas. Riiklik Looduskaitsekeskus. Tartu 2006.
5. Meel, R. Eesti Riikliku keskkonnaseire alamprogrammi: 6. Eluslooduse mitmekesisuse ja maastike seire allprogramm 6.3.12: Saarmas. Riiklik Looduskaitsekeskus. Tartu 2007.
6. Meel, R. Eesti Riikliku keskkonnaseire alamprogrammi: 6. Eluslooduse mitmekesisuse ja maastike seire allprogramm 6.3.12: Saarmas. Riiklik Looduskaitsekeskus. Karilatsi 2010.
7. Paal, J. Loodusdirektiivi elupaigatüüpide käsiraamat. Tallinn 2007.
8. Pakk, P., Järvekül, R., Käiro, K., Piirsoo, K., Timm, H., Vilbaste, S. Eesti Riikliku keskkonnaseire allprogrammi jõgede hüdrobioloogiline seire 2008. a aastaaruanne. EMÜ PKI Limnoloogiakeskus. Tartu 2009.
9. Rahvusvahelise tähtsusega looma- ja taimeliigid Eestis. Koostaja Kristel Vilbaste. Tallinn 2004.
10. Riige, S. Türi voorestiku kaitseala. RPU "Eesti maaparandusprojekt". 1992.
11. Riikliku keskkonnaseire programm. Maastike ja looduse mitmekesisuse seire. Rahvusvahelise tähtsusega kalaliigid. Eesti Loodushoiu Keskus. Tartu 2005.
12. Türi valla üldplaneering. Kehtestatud Türi Vallavolikogu 25.06.2009 otsusega nr 55.
13. Vilbaste, K. Rahvusvahelise tähtsusega taime ja loomaliigid. Tallinn 2004.

Internetiviited

<http://www.ljarva.ee/index.php/%7B%21selfpath%7D/page.koost66>, 30.05.2012

7 LISAD

LISA 1. TÜRI MAASTIKUKAITSEALA KAITSE-EESKIRI

Türi maastikukaitseala kaitse-eeskiri¹

Vastu võetud 26.11.2010 nr 161

Määrus kehtestatakse „[Looduskaitseaduse](#)” § 10 lõike 1 alusel.

1. peatükk Üldsätted

§ 1. Türi maastikukaitseala kaitse-eesmärk

(1) Türi maastikukaitseala² (edaspidi *kaitseala*) kaitse-eesmärk on looduse mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine, Türi voorestiku väikevoorte, poollooduslike koosluste, nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7-50) I lisas nimetatud elupaigatüüpide - jõgede ja ojade (3260)³, puisniitude (6530*) ja lamminiitude (6450) kaitse ning II lisas nimetatud liigi - hariliku võldase (*Cottus gobio*), kes on ühtlasi III kategooria kaitsealune liik, elupaiga kaitse.

(2) Kaitseala kuulub vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele piiranguvööndisse.

(3) Kaitsealal tuleb arvestada „Looduskaitseaduses” sätestatud piiranguid selles määruses ettenähtud erisustega.

§ 2. Kaitseala asukoht

(1) Kaitseala asub Järva maakonnas Türi vallas Kirna, Näsuvvere, Pala, Poaka, Tori ja Türi-Alliku külas ning Väätsa vallas Ülejõe külas.

(2) Kaitseala välispiir ja vööndi piir on esitatud kaardil määruse lisas⁴.

§ 3. Kaitseala valitseja

Kaitseala valitseja on Keskkonnaamet.

2. peatükk Kaitseala kaitsekord

§ 4. Lubatud tegevus

(1) Inimestel on lubatud viibida ning korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi kogu kaitsealal.

(2) Füüsilise isiku või eraõigusliku juriidilise isiku omandis oleval kinnisasjal viibimine on lubatud, arvestades „Asjaõigusseaduses” ja „Looduskaitseaduses” sätestatud.

(3) Kaitsealal on lubatud jahipidamine ja kalapüük.

(4) Telkimine ja lõkketegemine on lubatud selleks ettevalmistatud ja kaitseala valitseja tähistatud kohtades ning eramaal omaniku või maavaldaja loal tema maavalduse piires.

(5) Kaitsealal on lubatud kuni 250 osalejaga rahvaürituste korraldamine selleks ettevalmistamata kohtades. Üle 250 osalejaga rahvaürituste korraldamine selleks ettevalmistamata kohtades on lubatud üksnes kaitseala valitseja nõusolekul.

(6) Kaitseala teedel on lubatud sõidukiga sõitmine. Sõidukiga sõitmine väljaspool teid ja maastikusõidukiga sõitmine on lubatud järelevalve- ja päästetöödel, käesoleva kaitse-eeskirjaga lubatud töödel, kaitseala kaitse korraldamise ja valitsemisega seotud tegevusel, kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel, liinirajatiste hooldamiseks vajalikel töödel ning maatulundusmaal metsamajandustöödel või põllumajandustöödel ning õuemaal.

(7) Kaitseala vetel on lubatud mootorita ja kuni 5 KW mootoriga ujuvvahendiga sõitmine. Üle 5 KW mootoriga ujuvvahendiga sõitmine on lubatud järelevalve- ja päästetöödel, käesoleva kaitse-eeskirjaga lubatud töödel, kaitseala kaitse korraldamise ja valitsemisega seotud tegevusel ning kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel.

(8) Kaitsealal on lubatud biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine, välja arvatud poollooduslike koosluste esinemisaladel.

(9) Kaitsealal on lubatud uuendusraie lageraie langi suurusega kuni 1,0 hektarit või suurusega kuni 2 hektarit laiusega kuni 30 meetrit ning turberaie, kusjuures turberaiel tuleb säilitada koosluse liikide ja vanuse mitmekesisus.

(10) Kaitseala valitseja nõusolekul on kaitsealal lubatud:

- 1) veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmine;
- 2) puhtpuistute kujundamine;
- 3) ehitise, kaasa arvatud ajutise ehitise püstitamine;
- 4) uue maaparandussüsteemi rajamine.

§ 5. Keelatud tegevus

(1) Kaitsealal on keelatud:

- 1) maavara kaevandamine;
- 2) energiapuistute rajamine.

(2) Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud:

- 1) muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja sihtotstarvet;
- 2) koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoiminguid;
- 3) kehtestada detailplaneeringut ja üldplaneeringut;
- 4) anda nõusolekut väikeehitise, sealhulgas lautri või paadisilla ehitamiseks;
- 5) anda projekteerimistingimusi;
- 6) anda ehitusluba;
- 7) rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja anda vee-erikasutusluba, ehitusluba või nõusolekut väikeehitise ehitamiseks.

§ 6. Vajalik tegevus

Kaitsealal on poollooduslike koosluste esinemisaladel vajalik rohu niitmine või loomade karjatamine ning puu- ja põõsarinde harvendamine.

§ 7. Tegevuse kooskõlastamine

(1) Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit.

(2) Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt „Haldusmenetluse seadusele” õiguspärasust sellise tegevuse õiguspärasuse suhtes.

(3) Keskkonnaministeeriumil või Keskkonnaametil on keskkonnamõju hindamise järelevalvajana õigus määrata kaitseala kaitseks keskkonnanõudeid, kui kavandatud tegevus võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit.

¹ Nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7-50).

² Kaitseala on moodustatud Järva Maakonnaavalitsuse 17. juuni 1992. a määrusega nr 81 „Türi voorestiku kaitseala moodustamine” kaitse alla võetud Türi voorestiku kaitseala baasil. Tulenevalt Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615-k „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri” lisa 1 punkti 2 alapunktist 337 hõlmab kaitseala osaliselt Pärnu jõe loodusala ning tulenevalt alapunktist 454 osaliselt Türi-Karjaküla loodusala, kus tegevuse kavandamisel tuleb hinnata selle mõju loodusala kaitse-eesmärkidele, arvestades Natura 2000 võrgustiku alade kohta kehtivaid erisusi. Käesoleva määruse seletuskirjaga saab tutvuda Keskkonnaministeeriumi veebilehel www.envir.ee.

³ Sulgudes on siin ja edaspidi kaitstava elupaigatüübi koodinumber vastavalt nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ I lisale. Tärniga (*) on tähistatud esmatähtsad elupaigatüübid.

⁴ Kaitseala välispiir on märgitud määruse lisas esitatud kaardil, mille koostamisel on kasutatud Eesti põhikaarti (mõõtkava 1:10 000) LEST 97 1 mm täpsusega (EUREF89) projektsioonis ja maakatastri andmeid seisuga jaanuar 2010. Ala kaardiga saab tutvuda Keskkonnaametis, Keskkonnaministeeriumis, keskkonnaregistris ning maainfosüsteemis (www.maaamet.ee).

Andrus Ansip
Peaminister

Helir-Valdor Seeder
Põllumajandusminister keskkonnaministri ülesannetes

Heiki Loot
Riigisekretär

LISA 2. VÄÄRTUSTE KOONDTABEL

VÄÄRTUSTE KOONDTABEL

JNR	Väärtus	Kaitse eesmärk	Ohutegur	Meede	Oodatud tulemus
Elustik					
2.1.1	Völdas (<i>Cottus gobio</i>)	Völdase elupaik on soodsas seisundis.	1. Liigi leviku ja elupaiga seisundi kohta puuduvad andmed.	1. Liigi leviku ja elupaiga seisundi täpsustamine.	Völdase leviku ja elupaiga seisundi andmete kogumine.
Kooslused					
2.2.1.1	Puisniidud (6530*)	Elupaik on levinud vähemalt 4,41 ha-l, sellest 3,53 ha-l on esinduslikkus hea (B) ja 0,88 ha esinduslikkus on keskmine (C).	1. Niitmise on lakanud 0,88 ha-l puisniidul, ala on osaliselt metsastatud (istutatud kuuseistikuid).	1. Poollooduslike koosluste hooldamise jätkamine. 2. Katastriüksuse 83601:004:0043 omanikuga suhtlemine ning tema edasiste plaanide väljaselgitamine ning koosluse hooldusvajaduse selgitamine.	Elupaik on levinud vähemalt 4,41 ha-l, sellest 3,53 ha esinduslikkus on hea (B) ja 0,88 ha esinduslikkus on keskmine (C).
2.2.1.2	Lamminiidud (6450)	Elupaik on levinud vähemalt 31,77 ha-l,	1. Niidukoosluste kadumine, niitmise ja karjatamise	1. Poollooduslike koosluste regulaarne	Elupaik on levinud vähemalt 31,77 ha-l, sellest

		sellest 5,1 ha-l on esinduslikkus väga hea (A) ja 26,67 ha-l on esinduslikkus hea (B).	lõppemine. Hooldamist vajab 1,7 ha ja taastamist 20,78 ha lamminiite.	hooldamine. 2. Maaomanike teavitamine erinevatest rahastamis- ja toetuste taotlemise võimalustest.	5,1 ha-l on esinduslikkus väga hea (A) ja 26,67 ha-l on esinduslikkus hea (B).
			2. Elupaiga võsastumine.		
			3. Valed hooldusvõtted.		
			4. Niidualadele pole tagatud juurdepääs.	3. Niidualade taastamine. 4. Maaomanike informeerimine. 5. Alale pääsemiseks silla või truubi rajamine.	
2.2.2.1	Jõed ja ojad (3260)	Pärnu jõe kui elupaiga hea seisund on tagatud.	1. Elupaiga seisundi kohta puuduvad andmed.	1. Elupaiga ja kaitsealuste liikide seisundi ja olemasolu uuring.	Pärnu jõe kui elupaiga seisundi andmed on teada.
Maastik, pargid ja üksikobjektid					
2.3.1	Pärandkultuurmaastik	Piirkonnale iseloomulikud maastikuvaated ja looduslikud pinnavormid on säilinud.	1. Infrastruktuuride rajamine. 2. Mahajäetud põllumajandushooned ja maastikuilmet rikkuvad objektid (korrastamata siloaugud, platsid, prügihunnikud jms).	1. Elektriliinide rajamisel eelistada maa-aluseid liine. Mastide rajamisel arvestada voortelt avanevate vaadetega. 2. Mahajäetud põllumajandushoonete ja maastikuilmet rikkuvate objektide lammutamine või korrastamine (4 silohoidlat, 3 laudakompleksi, 1 prügihunnik).	Hooldatud on vaadeldavasse alasse jääv põllumaa ja vaatelise tähtsusega teeservad ning korrastatud on maastikuilmet rikkuvad objektid.
			3. Ehitised, mis on ebasobivalt paigutatud.		
			4. Hooldamata teeservad (suletud vaated).		

				<p>Keskkonnaohtlike silohoidlate vastavusse viimine nõuetega.</p>	
				<p>3. Istanduste rajamisel ja uute elamualade planeerimisel vaatesektorite ja väärtustatud asustusstruktuuriga arvestamine.</p>	
				<p>4. Vaadeldavasse alasse jääva hooldamata põllumaa ning vaateliselt oluliste teeservade puhastamine võsast. Enamikel juhtudel tähendab teeservade puhastamine võsast kuivenduskraavide hooldust. Vajadusel tuleb taastada ka alusuuringus käsitlemata teeservi ja kuivenduskraave. Maastikuhoolduse alusuuringu järgi on hooldust vajavaid alasid</p>	

				8,8 hektarit. Vaadeldavasse alasse jäävate hooldatud alade jätkuv põllumajanduslik kasutamine.	
2.3.2.1	Raudemetsa mänd (Raademetsa mänd)	Raudemetsa mänd on säilinud ning puu ümbrus on hooldatud.	1. Puu ümbrus vajab hooldamist (niitmist ja võsa eemaldamist).	1. Mäni ümbruse hooldamine.	Raudemetsa mänd on säilinud ning puu ümbrus on hooldatud.

LISA 3. KAASAMISKOOSOLEKUTE MATERJALID

KESKKONNAAMET

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti tuleviku heaks

KUTSE

Keskkonnaamet on algatanud **Türi maastikukaitseala (osaliselt Türi-Karjaküla ja osaliselt Pärnu jõe loodusala) kaitsekorralduskava** koostamise.

Käesolevaga kutsume teid osalema kaitsekorralduskava kaasamiskoosolekul **27. juunil** algusega kell **15.00** Keskkonnaameti Järvamaa kontoris, aadressiga Türi linn, Wiedemanni 13.

Kaitsekorralduskava on kaitsealade ja hoiualade kaitsekorralduse strateegiline dokument, milles kirjeldatakse ala eesmärgiks olevaid loodusväärtusi, nende mõjutegurid ja kaitsemeetmed ning koostatakse looduskaitseliste tegevuste kuni kümneaastane tegevusplan.

Koosolekul on kavas tutvustada koostatavat Türi maastikukaitseala maastikuhoolduskava ning kaitseala tähistamise olukorda ning kavandatavaid tähistamise põhimõtteid.

Samuti on koosoleku raames kavas välja selgitada võimalikud huvigrupid, keda kaitsekorralduskava koostamisel kaasata.

Kava koostamist koordineerib Keskkonnaameti Harju-Järva-Rapla regiooni kaitse planeerimise spetsialist Elina Einaru (tel 674 4807, e-post: elina.einaru@keskkonnaamet.ee). Kava koostajateks on Kobras AS ja Eesti Maaülikool ning vastutavad eksperdid Kadi Kukk (tel 730 0319, e-post kadi@kobras.ee) ja Kalev Sepp (tel 731 3777, e-post kalev.sepp@emu.ee).

Palume hiljemalt 25. juuniks teada anda koosolekule tulevate inimeste arv.

Kaitsekorralduskava koostajate nimel

Teele Nigola

Kobras AS maastikuarhitekt

7300 312

518 7602

teele@kobras.ee

Käesolevat koosolekut rahastatakse „Riikliku struktuurivahendite kasutamise strateegia 2007-2013“ ja sellest tuleneva „Elukeskkonna arendamise rakenduskava“ prioriteetse suuna „Säästva keskkonnakasutuse infrastruktuuride ja tugisüsteemide arendamine“ meetme "Looduse mitmekesisuse säilitamine" programmi „Kaitsekorduskavade ja liikide tegevuskavade koostamine looduse mitmekesisuse säilitamiseks“ alusel Euroopa Regionaalarengu Fondi vahenditest.

KAHE KAASAMISKOOSOLEKU PROTOKOLLID JA OSALEJATE NIMEKIRJAD SISALDAVAD
ISIKUANDMEID JA ON LISATUD PABERKANDJAL KAITSEKORRALDUSKAVALE